

Sebastian Niemann    Andreas Reinbeck

## **Disputatio Theologica De Viribus Liberi Arbitrii In Conversione**

Ienae: Wertherus, 1665

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn786503084>

Druck    Freier  Zugang





A-D  
A-K  
267  
A-F  
207  
A-B  
347  
A-B  
A-G  
A-E  
A-F  
A-K  
A-C  
A-B  
A-E  
A-D  
A-F  
A-D  
A-F  
A-F  
A-G  
A-C  
A-B  
A-C  
A-B  
A-E  
A-F  
A-D  
A-F  
A-C  
A-B  
A-C  
A-D  
A-D  
A-F  
247  
A-F  
A-F  
31  
A-B

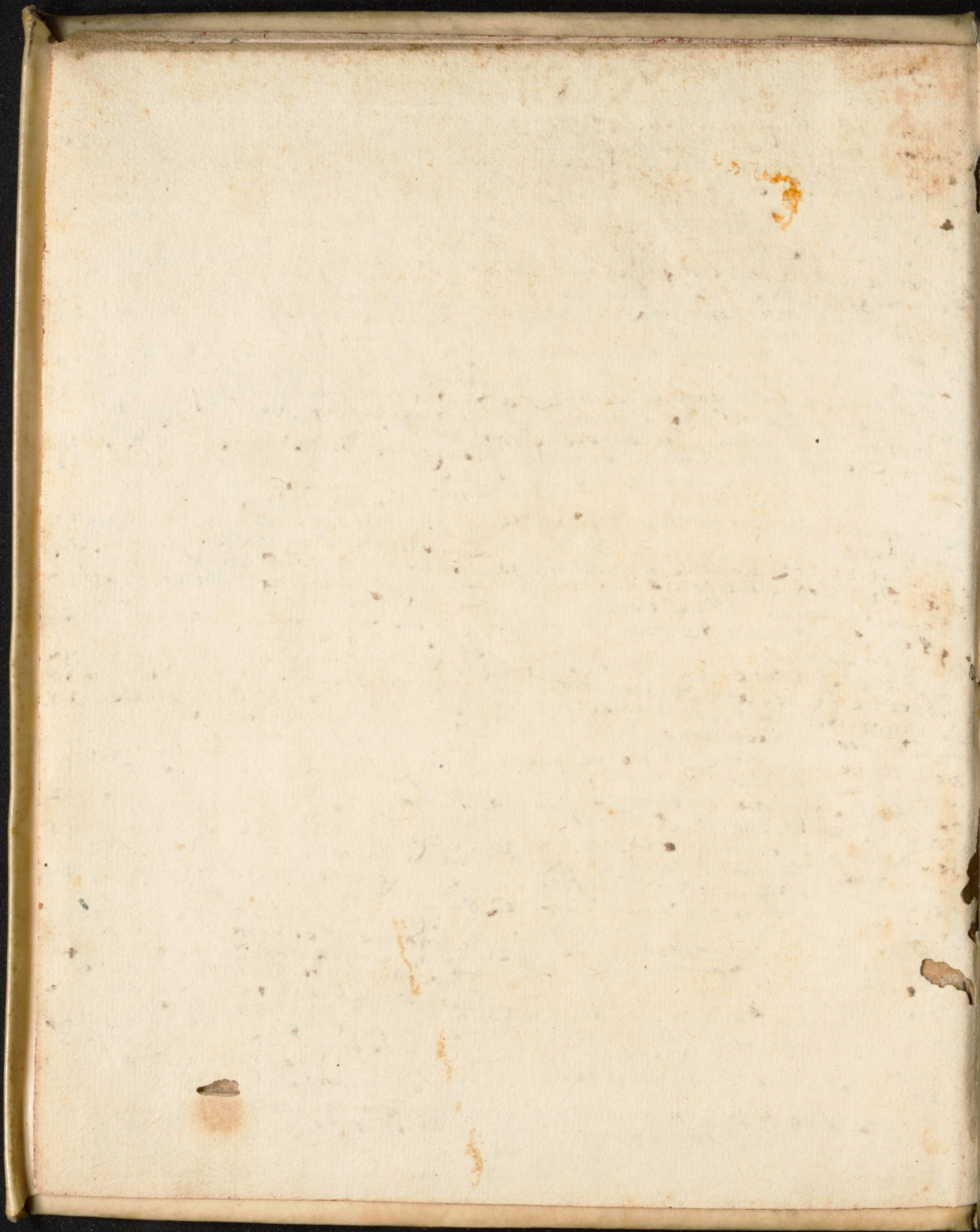
52

Fa-1092 (52.)

DISPUTATIONES THEOLOGICAE MISCELLANEA.  
Tomo hoc XCVII. comprehensas.

Scrutinium Scripturae Sacrae. Pr. D. Puff.	1.	De Triplici Officio Christi. Praef.	25.
Conformitas Iudaeo-Papistica in loco de Scriptura Sacra. Pr. D. N. Geffero.	2.	J. Michael N. Dehmio.	26.
de Analogia Fidei. Pr. D. Abr. Calovio.	3.	De Problemate Theologico. de Anti-	
de Interpretatione Scripturae S. l. Mylio.	4.	culus Fidei de Ascensione Christi	
de SS. Scripturae Auctoritate. Perfectione ac Perspicuitate. Pr. M. El. Wejelio.	5.	in Coelas quicquam de roget vere	
de Hermeneutica vera et falsa. ad 2. Pet. 1. v. 20. 21. Praef. D. A. Hebelio.	6.	Corporis. Lat. Sanguinis. Eiusd. Prae-	
de Cognitione Dei definitiva, an delat Pr. M. Joh. Weimmamo.	7.	sentia in S. Coena. Praef. D.	
de Sanctissimo Trinitatis Mysterio. Pr. Sebast. Niemamo.	8.	Scotestino Mylienta.	
de Personarum divinarum distinctione, an et quanam illa sit. Praef. Eodem.	9.	De Doctrina Pastorum Nini	27.
de Actione Dei prima in tempore, in dicatur Creatio. Pr. M. Joh. Weimmamo.	10.	tica ad Ion. c. 3. comm. 2. Praef.	
de Permissione divina circa peccata. Pr. Christiano Chemnitio.	11.	Joh. Fridenco Mayero. Licent.	
de Appantionibus Daemonum. Pr. D. Joh. Meisnero.	12.	De Sigillo Confessionis. Pr. D. Johan.	28.
de Natura et Quidditate Luminis Glo- ria. Pr. D. Joh. Ernesto Gerhardo.	13.	Endy. Quae est.	
de Peccato Veniali. Praef. Eodem.	14.	De Numo Confessionis. Pr. D. Noni	29.
de Peccato in Spiritum Sanctum. Pr. M. Joh. Weimmamo.	15.	Prannig. Complement. Aulh. D. P. Miller	
de Phrasi Scripturae, qua Deus dicitur Indurari, Excoecare. Pr. D. S. Schmidt.	16.	De Satisfactionibus propriis pro poe	30.
de Viribus Liberi Arbitrii in Conversione. Pr. D. Sebast. Niemamo.	17.	nis temporalibus. Venissat. cul pe	
de Actione Dei prima ab aeterno, qua dicitur Praedestinatio. Pr. M. J. Weimmamo.	18.	in hac Vita. Pr. D. Joh. Dehmio.	
de Phrasi Scripturae, Deletionis a libro Vita. Praef. D. Sebast. Schmidt.	19.	De Regula Iuris Naturae. Pr. D. Rebal.	31.
de Foemina Circumdante Virum. Pr. Verem. 31. v. 22. Pr. Habichhorstio. N.	20.	De Confecto Pontificiorum Septe-	32.
de Aphorismo Joh. Chrys. Verbum Caro factum est. Pr. M. Joh. Weimmamo.	21.	nano Sacramentorum Numero.	
de Aphorismorum Theolog. de In- caratione Filii Dei Domini X. I. C.	22.	Pr. D. Joh. Ernesto Gerhardo.	
Pr. A. E. Collem.	23.	De Baptismo. Pr. M. Lev. Pouchenio.	33.
de Aphorismo Paulino ex 1. Tim. 3. N.	24.	Quaest. Cas. Cum Abstemius quid	34.
de Deo manifestata est in carne. Pr. Paralelismo Calviniano Nestorianus.	25.	agendum in SS. Synaxi. Tit. C.	35.
Praef. Johanne Adalmo Scherzaro.	26.	Analysi quest. 1. cor. 10. Praef.	
	27.	D. Joh. Dehmio.	
	28.	De Fide in Mesiam Patriarchali.	36.
	29.	ex Genes. 29. v. 18. Pr. D. S. Schmidtio.	
	30.	De Donis Operibus. Pr. M. J. Weimmamo.	37.
	31.	De Donis Operibus. Pr. D. S. Niemamo.	38.
	32.	De Donorum Operum Necessitate.	39.
	33.	Pr. D. Joh. Ernesto Gerhardo.	
	34.	Juxta Clavis Ligantis. Pr. D. Jambave	40.
	35.	Товъ новаго и старого закона.	41.
	36.	Exce. v. 18. Pr. G. Groenio.	
	37.	Purgatorium exustum q. Papistas.	42.
	38.	Pr. D. Joh. Adalmo Scherzaro.	
	39.	De Reliquis Christi et Sanctorum	43.
	40.	Carum cultu. Pr. D. S. Niemamo.	
	41.	De Resurrectione Mortuorum.	44.
	42.	Pr. M. Lev. Pouchenio.	
	43.	De Resurrectione Impiorum. Pr.	45.
	44.	J. Johanne Meisnero.	
	45.	Contra Empedoclas Promissionis	46.
	46.	Adventus Christi Ultimi. Pr. D. Weimm	
	47.	De Gemitu Creaturae intelligentis.	47.
	48.	Pr. D. I. Christophoro Ottone.	
	49.	De Appellatione ad superum. In	48.
	50.	dicem Jesum Christum. Pr. I. E. Gerhardo.	
	51.	Fasciculus Viventium. Praef.	49.
	52.	D. Sebastiano Schmidtio.	
	53.	Hopfero. Augustano.	

Collecta à M. Antonio Ulrico  
Comp. Tubinga. Anno. 1680  
d. 14. Junij.



DISPUTATIO THEOLOGICA

De

VIRIBVS LI-

BERI ARBITRII

IN CONVERSIONE,

QUAM

DEO OPT. MAX. ANNUENTE

SUB PRÆSIDIO

VIRI

*Pl. Rev. Ampliff. atque Excellentissimi*

DN.

SEBASTIANI NIEMANNI,

SS. THEOL. D. EIVSDEMQUE IN

HAC ALMA SALANA P.P. LONGE CELEBER-

RIMI. DN. PATRONI ET PRÆCEPTORIS

SUI ÆTATEM COLENDI.

*Publicæ Eruditorum Censuræ submittit*

ANDREAS Keinbeck /

LUNÆBURGENSIS.

*Ad d. Novemb. Anno M. DC. LXV.*

In Auditorio Theologorum.

JENÆ

Typis JOHANNIS VVERTHERI.

31  
32  
37  
24  
28  
26  
4  
4  
4  
4  
2  
2  
1

VIRIS  
*MAGNIFICIS, NOBILISSIMIS, AMPLISSIMIS, CONSUL-*  
*TISSIMIS, PRUDENTISSIMIS, SPECTATISSIMIS,*

DNN.  
CONSULIBUS  
CONSILIARIIS

UT ET  
TOTI SENATORIO ORDINI  
INCLYTÆ AC CELEBERRIMÆ  
REIPUBL. LUNÆBURGENSIS

PATRIBVS PATRIÆ  
VIGILANTISSIMIS.

DNN. PATRONIS, PROMOTORIBUS, ET EVER-  
GETIS SUIS SUBMISSE OBSERVANDIS,  
COLENDIS.

Exiguas hæc ingenii sui primitias in grati-  
animi & observantiæ monumentum & ul-  
terioris Favoris incitamentum,  
humillimè

offert

ANDREAS Reinbeck.



# PRÆLOQUIUM.



*P*pidò certè notabilia sunt verba magni illius Hipponensium Episcopi, qui *ista*, inquit, *questio* (de libero hominis arbitrio) *ita ad discernendum difficilis est, ut, quando defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videatur; quando autem asseritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri:* Quæ verba quemad-

*August. lib. 1. de grat. Dei cont. Pel. cap. 47.*

modum summam præsentis materiæ difficultatem graphicè prorsus depingunt, animoque nostro subjiciunt: ita me, fatebor enim, cum adhuc vehementer animi penderem, quam potissimum controversiam elaborandam susciperem, sæpissime ab incepto revocarunt. Posteaquam verò operi huic manum admovi, & difficultates circa hunc fidei nostræ articulum emergentes diligentius & attentius quàm unquam antea expèndere cæpi, ecce tibi tot tortuosa Adversariorum strophæ & cavillationes, tot magnorum Virorum in hac ipsa controversia dissensiones, tot perplexæ & inexplicabiles ferè difficultates sese mihi obtulerunt, ut de felici suscepti operis successu subdubitare & tantum non animum despondere inciperem. Videbam enim non solum in primitiva ecclesia Pelagianos & Semi-Pelagianos, sed & superiori seculò Synergistas veritati obloquentos esse: animadvertēbam, Pontificios orthodoxam nostram sententiam etiamnum calumniis proscindere & in tanta veritatis luce extremæ absurditatis incusare: memoriâ denique tenebam me sæpenumero legere & audire, tantam in hac questione oboriri difficultatem, ut ipse B. Lutherus & Philippus Melanchthon, suam illi & divinitus Germaniæ nostræ concessi Doctores, non tantum satis se expedire non potuerint, sed

A 2 potius

31  
36  
37  
21  
28  
42  
4  
4  
43  
41



7  
potius apertè ab invicem dissenferint. Quæ omnia si me ab incepto non penitus revocare, dubium saltim reddere omnino potuerunt. Confirmavi tamen ad extremum ipse me, sperans fore, ut, si, imploratò divinò auxiliò, vestigiis DNN. Præceptorum meorum fideliter insisterem, & revelatum Dei verbum ceu filum quoddam Ariadnæum sequerer, facilè ex hoc variorum & gravissimorum errorum Labyrintho non tantùm evaderem; sed & amabilem illam veritatis lucem hilari mente aspicerem. Quod si verò alicubi à nobis titubatum erit, id æquus & benivolus Lector iudicio nostro minus minusque confirmato tribuet & condonabit: nos verò de eò amanter admoniti tantùm abest, ut iniquò animò illud laturo, ut potius maximas ipsi sumus habituri gratias. Sit itaque



## CAPUT PRIMUM.

In quo

Status controversiæ rectè constituitur.

§. I.

1  
Q UOD attinet ipsa vocabula *liberi arbitrii* eorumque *ὀνομασιολογίας*, de ea, cum nulla subesse videatur difficultas, non erimus solliciti. Illud saltim observamus ex Becani Theol. Schol. de Lib. arb. q. 1. nomen *arbitrii* dupliciter sumi posse 1. *pro actu intellectus*, & sic idem est, quod iudicium seu consilium. Et quando arbitrium hoc intellectus liberum esse dicitur, significatur, consilium, quod ab intellectu datur voluntati, tale esse, ut non cogat voluntatem, sed ipsam voluntatem, audito consilio, posse sequi & agere quod velit. 2. *pro actu voluntatis*, & sic idem est quod electio. Nam electio, quæ est actus liberæ voluntatis, est quasi arbitrium quoddam, quò voluntas unam rem præ alia liberè amplectitur. Quò sensu vulgò dicimus, *in meo arbitrio est hoc facere, vel omittere*, id est, in mea electione & potestate. Si tamen usum loquendi spectes, nomen *liberi arbitrii*

trii, ut rectè ibidem monet Becanus, nihil aliud significat, quàm libertatem voluntatis, seu voluntatem in agendo liberam.

§. 2. Cùm verò liberum arbitrium seu libertas voluntatis possit considerari vel *in actu*, ut loquuntur, *signato*, vel *in actu exercito*; *In actu signato* de eà agere, & quidnam sit, quomodo distinguatur, quodnam sit ejus subjectum, objectum & alia hujusmodi ostendere, ad forum philosophicum propriè spectare existimamus, adeoque hæc & similia ex philosophia, ceu nota, præsupponimus. Nos verò hæc quidem vice de ea *in actu exercito* seu circa certum objectum considerata acturi sumus.

§. 3. Neque verò omnia, quæ in præsentī materia ab Autoribus tradi solent, nos jam in disceptationem vocabimus. Cùm enim, ut vulgò notum & Formula Concordiæ *Form. Concord. art. de lib. arb. sub initium.* utilissimè docet, homo ratione liberi sui arbitrii in quatuor & quidem valde diversis statibus considerari possit: *primò ante lapsum: secundò post lapsum: tertio post regenerationem: quarto post resurrectionem:* nunc, quanquam de omnibus hisce statibus variæ soleant moveri controversiæ, nos quidem liberum arbitrium tantùm considerabimus, quomodo illud se habeat post lapsum, ante regenerationem, in ipsa videlicet hominis conversione.

§. 4. Verùm, quò controversiæ status admodum fanè intricatus tantò rectius & clariùs à nobis constituatur, nonnulla adhuc tum de libero arbitrio, tum de ejus objecto prælibanda erunt.

§. 5. Et quidem quod *liberum arbitrium* attinet, sumitur illud *dupliciter 1. materialiter. 2. formaliter.* *Materialiter* sunt quæ nihil aliud est, quàm ipsa facultas quæ libera denominatur, sive ipsa voluntas, & hæc quidem acceptione non modò liberum arbitrium in homine, etiam non renato, non negamus, sed potius id ipsum asserimus, cùm qui hoc neget ex homine faciat non-hominem. Quemadmodum enim voluntas realiter ab ipsa anima non differt, ita qui in homine negat voluntatem, negat hominem præditum esse animâ

7  
rationali & per consequens negat hominem esse hominem.  
*Bellarmin. in Quod propter Bellarmini injustissimas accusationes, si non  
prefat. de calumnias, annotare volumus, qui hereticis sui temporis (in-  
lib. arb. sta- telligit autem, quemadmodum ex subsequentibus colligere  
tim subinic. est, non minus Lutheranos quam Calvinianos) affingit,  
quod in ipsam naturam, adeoque in sua ipsorum capita atque visce-  
ra infestas manus gladiosque convertant: idque propterea quod-*

*Bellarmin. l. 4. Ex eodem quoque fundamento Manichæis hæreticis  
denor. Eccl. nos assimilat, quod quò jure quâve injuriâ fecerit, pluribus  
cap. 9. hæ- ostendere præsentis loci non est.  
ref. 8.*

§. 6. *Formaliter acceptum liberum arbitrium impor-  
tat vires facultatis illius liberæ, scilicet voluntatis, agendi  
& non agendi, agendi hoc & agendi aliud. Et in hac ac-  
ceptione, quod & titulus disputationis innuit, liberum ar-  
bitrium à nobis in controversiam vocatur, & vires ejus, po-  
sitis omnibus ad agendum requisitis, agendi & non agendi,  
agendi hoc & agendi aliud, ratione certi objecti, quod in-  
fra pluribus declarabitur, homini nondum renato juxta du-  
ctum scripturæ rectè denegantur.*

§. 7. *Ex dictis satis clarum evadit, nos hîc liberum  
arbitrium considerare, non solum prout est liberum à co-  
actione, sed etiam prout est liberum à necessitate, quod qui-  
dem Calviniani communiter negant & nominatim quidem*

*Chamier. Chamier: Catholici (Calviniani) statuunt, inquit, posse qui-  
dem cadere in arbitrium libertatem à qualibet necessitate; sed non  
Panstr. Ca- ita, ut id sit de ejus essentia. Itaque posse etiam constare, deest à  
thol. tom. 3. coactione sive violentiâ, etiamsi adsit alia aliqua necessitatis species,  
lib. 2. cap. 1. §. 12.*

*quam ego triplicem faciam doctrinâ gratiâ. Primam necessitatem  
ipsi arbitrio internam, quia non potest arbitrium agere nisi pro sua  
naturâ. -- Secundam necessitatem consequentis, quum suppositio sine  
aliquò necessariò mediis utendum est. -- Tertiam necessitatem dire-  
ctionis, quæ est à causis superioribus moventibus voluntatem. Sic  
Deus dirigit per providentiam suam cor hominis etiam ad singularia  
effecta, ut tamen cor maneat liberum: sic per gratiam suam fide-  
lium voluntates flectit in bonum, ut tamen libera maneat.*

§. 8. Cx-

7

§. 8. Ceterum contra hanc Chamieri à vero alienam sententiam multis insurgere presentis instituti ratio non concedit. Breviter observamus eam repugnare 1. communi consuetudini loquendi: quicumque enim percipit, actionem aliquam esse liberam, non potest non concipere ejusmodi actionem, quæ ita ab agente procedit, ut in potestate agentis fuerit aliud agere vel etiam planè ab agendo cessare. Repugnant autem hæc duo: aliquem liberè agere, hoc est ita ut potuerit etiam non agere & aliter agere: & aliquem agere necessariò: hoc enim manifestò importat, eum non potuisse non agere, vel etiam aliter agere: quod priori contradicere quilibet videt. 2. stante hæc opinione concedi oportet, bruta etiam esse libera agentia: ipsa enim bruta nonnunquam agunt sine coactione aut sine necessitate externa; v. g. quando bos esuriens liberè & non coactè accurrit ad pabulum. Consequens igitur esset, bruta quoque libertate propriè dictâ gaudere, si libertas illa solam respiceret necessitatem externam seu coactionem. Quoniam verò hoc adserere perabsurdum, ideo nostra sententia præferenda est, libertatem arbitrii excludere omnem necessitatem tam internam quàm externam, prout opponitur hoc locò libertas DETERMINATIONI facultatis AD U- NUM, sive determinatio illa ab intrinseco sive ab extrinseco principio dependeat. Quod autem præterea directio divina libero hominis arbitriò nullam, ne minimam quidem inducat necessitatem, alibi docetur. Plura qui desiderat videre potest Dn. D. Joh. Musæi disp. phil. de ratione form. libertatis & B. Dn. Slevogtum, hujus, dum viveret, Academiae Ocellum, in dispp. Acad. phil. pract. 1. 2. 3. 4. 5.

§. 9. Sed è diverticulo in viam! Liberum arbitrium, ut omnes reliquæ animæ nostræ potentiæ, certos producere actus in confesso est; illi *actus* autem iterum sunt in duplici differentia: alii sunt simplicis complacentia, alii efficaces. *Actus simplicis complacentia* dicuntur, cum homo aliquâ re tantummodo delectatur, non tamen ita, ut eam vel producere vel acquirere velit. *Actus autem efficaces* sunt, cum voluntas appetit

petit rem ut producendam vel acquirendam. Actus simplicis complacentiæ circa objecta merè spiritualia homini ψυχικῶν non esse deneganda, docet nos exemplum Atheniensium, qui cum audivissent Paulum de resurrectione & a-

**Act. XVII.** liis fidei articulis differentem, responderunt: *audiemus te de hoc vicissim.* Similiter de Herode legimus, *quod metuerit Joannem, sciens eum virum justum & sanctum, & custodierit eum & auditò eò MULTA FECERIT, & ἠδέως LIBENTER eum audiverit.* Concessis igitur homini animali actibus simplicis complacentiæ, efficaces ei circa illa, quæ diximus, objecta simpliciter denegamus.

**§. 10.** Dicis: Si homini nondum renato conceduntur actus simplicis complacentiæ circa objecta merè spiritualia, sequitur quòd ipse sese ad gratiam præparare possit. Consequens est absurdum. Ergò & Antecedens. Respondemus negando consequentiam: ut enim quis se ad gratiam Dei SALUTARITER præparet, non sufficiunt qualescunque actus, sed requiruntur actus SPIRITUALES. Dicis: Versantur tamen hujusmodi actus circa objectum spirituale. E. erunt spirituales. Respondemus: aliud est actum quendam versari circa objectum spirituale: aliud verò actum, qui circa objectum spirituale versatur, esse spirituale, quod præter objectum spirituale tanquam materiale, involvit etiam modum agendi spiritualem tanquam formale. Prius non sufficit, ut aliquis dicatur se salutariter disponere ad gratiam Dei; sed posterius etiam requiritur, si-

**1. Cor. II. 14.** cut innuit ipse Paulus 1. Cor. II. 14. inquit: *ea quæ sunt Spiritus Dei -- πνευματικῶς ἀναλενεται SPIRITUALITER discernantur.* Hanc responsionem suppeditavit nobis Vir Maxi-

**Dn. D. Musæus** Reverendus, Amplissimus atque Excellentissimus DN. Johannes Musæus SS. Theol. D. ejusdemque in hac inclytâ Salana P. P. Primarius, Rector hujus Academiæ Magnificus, Patronus & Præceptor meus filiali observantiâ colendus. Verba ejus hæc sunt: *Hi actus (simplicis complacentiæ) propriè spirituales non sunt, sed in animalium actuum censum veniunt. Ratio est: quia quamvis pro objecto materiali habeant res*  
*Spiritu-*

spirituales, formale tamen non est spirituale quid, sed quedam communis ratio boni, sub qua voluntas in eas fertur eum in modum, quod in impossibilia ferri solet, sicut etiam ab intellectu hominis animalis non aliter apprehenduntur, quam ut impossibilia, vel certe, ut conficta bona & que non dentur.

S. 11. Hæc de ipso libero arbitrio heic loci prænotasse sufficiat, quæ breviter huc redeunt: Non esse controversiam de ipsa voluntate, sed de VIRIBUS voluntatis ad producendos actus, non quoscunque, sed EFFICACES.

S. 12. Quoniam verò voluntas hîc non ut potentia passiva, sed potius ut activa potentia consideratur, ideo ipsa quoque ordinem habet ad suum objectum. Propterea porro notamus, non esse hîc quæstionem de omni omnino objecto, sed de objectis MERE spiritualibus. Objecta enim voluntatis, quantum ad præsens, bifariam dividuntur: alia sunt naturali rationi subjecta, sive illa sint naturalia, sive moralia: alia autem objecta naturali rationis lumini non sunt subjecta, sed à supernaturali revelatione pendent: Quæ objecta superius signatè merè spiritualia appellavimus, ut distinguerentur ab illis actionibus, quæ in decalogo præcipiuntur, & non rarò etiam spirituales vocantur. An autem & quatenus homini non-renato in rebus naturalibus & civilibus libertas concedenda sit, satis perspicuè docet Augustana Confessio, in qua hæc leguntur: *Esse fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus in operibus vite presentis, tam bonis, quam malis: bonis dico, quæ de bono natura oriuntur, id est, velle laborare in agro, velle manducare & bibere, velle habere amicum, velle habere indumenta, velle fabricare domum, uxorem velle ducere, pecora nutrire, artem discere diversarum rerum bonarum, velle quicquid bonum ad presentem pertinet vitam. — Malis verò dico, ut est, velle idolum colere, velle homicidium &c. Item: De libero arbitrio docent, quòd humana voluntas habeat aliquam libertatem ad efficiendam civilem iustitiam, & deligendas res rationi subjectas.*

S. 13. Notanter autem Aug. Conf. verbis jamjam citatis concedit homini in rebus sensui subjectis ALIQUAM

B

liberta-

Aug. Conf.  
art. 18.

libertatem: licet enim in hisce homo libertate gaudeat, fraude tamen & vi diaboli, iudicii humani imbecillitate, & voluntatis extremâ corruptione hæc ipsa libertas sæpissime impeditur, ut in malum potius quàm in bonum humana ratio proclivis sit. Pluribus & eleganter quidem hoc ipsum prosequitur communis ille Germaniæ Præceptor Philippus Melanchthon. *Cum reliqua sit, inquit ille, in natura hominis ratio & iudicium de rebus sensui subjectis, reliquus est etiam defectus earum rerum & libertas & facultas efficienda justitiæ civilis. Id enim vocat Scriptura justitiâ carnis, quam natura carnalis, hoc est ratio PER SE efficit sine Spiritu Sancto. Quamquam tanta est vis concupiscentiæ, ut malis affectibus sæpius obtemperent homines, quàm recto iudicio. Et diabolus, qui est efficax in impiis, ut ait Paulus, non desinit incitare. hanc imbecillam naturam ad varia delicta.*

*Phil. Mel. in  
Apol. Aug.  
Conf. art.  
18. pag. 218.*

Quamvis autem hæc satis clara cuidam possint videri, ut uberiori declaratione opus non sit: facere tamen non possum, quin iterum adscribam elegantissima & accuratissima

*D. Musæus  
disp. 4. de  
Conv. cap. 1.  
§. 25.*

verba supra laudati Dn. D. Musæi, quibus ille præsens negotium hunc in modum delineat. *Quamvis verò in ordine ad res sensibiles homo animalis non planè mortuus sit, sed facultates animæ etiamnum aliquas vires ad actus vitales in se eliciendos habeant, tamen hæc etiam QUALESCUNQUE vires reliqua, per deperditam in Adamo justitiâ originalem, valde depravata & languida sunt, ut licet sensus circa suum objectum proprium non facile errent, & phantasmata ab intellectu agente illustrata, intellectum ad rerum, quas representant, cognitionem evidentem moveant & determinent: tamen in discurrendo & investigandis rerum naturis, causis, affectionibus, instituendis actionibus vitæ, gubernandâ minus perspicax est ratio corrupta & utitur non raro principis naturæ evidenter cognitæ ineptè, malèque ratiocinando incidit in opiniones absurdas, impias, scandalosas.*

§. 14. Cæterùm antequam hinc abeamus de eo adhuc dispiciendum erit, quanam actiones merè spirituales dicendæ sint? Hic verò non levis sese offert difficultas: dico tamen cum Viro Maximè Reverendo, Amplissimo atque Excellentissimo Dn. Gerardo Titio SS. Theol. Doct. & in  
alma

alma Julia P. P. famigeratissimo, Domino Præceptore & Patrono meo ætatem colendo. *Res spirituales ad tria quasi capita D. Titius revocamus. 1. assentiri mysteriis revelatis. 2. gratiam Dei à Christo partam sibi in individuo appropriare. 3. desideria carnis, tentationes ejusdem, ut & mundi ac Diaboli reprimere ne regnent. Ad & not. ma. hac inchoanda, consummandâ, & continuanda vires naturales intellectus & voluntatis dicimus nullas esse.* Existimamus autem eodem Virò Magnò Autore, in proximè præcedentibus verbis: non admodum opus hic esse subtilitate. Etiam si enim res quasdam colles in classe spiritualium & naturæ vires excedentium, quæ fortassis natura ad huc possit præstare, tamen istòc pacto nullum in errore, si quis contingat, est periculum, cum melius sit gratiæ Dei nimium & nostris viribus justò minus, quàm nostris viribus nimium & gratiæ Dei justò minus tribuere.

§. 15. Porrò circa objecta spiritualia etiam hoc annotandum venit, quod confiderentur vel confusè & in communi ratione alicujus boni, vel distinctè & in particulari, videlicet in sua propria natura seu ratione specifica. Quam distinctionem ipse Paulus subministrat his verbis: *Quid ergo dicemus? quòd gentes, quæ non sectabantur justitiam, apprehenderunt justitiam, justitiam autem quæ ex fide est; Israel verò SECTANDO LEGEM JUSTITIÆ ad legem justitiæ non pervenit. Et rursum: Testimonium perhibeo illis (Judæis) quod zelum quidem Dei habent; sed non secundum scientiam. Ex quibus sole meridiano clariùs elucescit, LEGEM JUSTITIÆ (quæ inter objecta spiritualia meritò refertur) Judæis reprobis fuisse cognitam, sed saltim confusè & in communi ratione alicujus boni: noverant enim Judæi dari aliquam justitiam, quæ coram Deo valeat & cujus intuitu homines justificentur & salventur: noverant Judæi Deum esse & secundum ejus beneplacitum esse vivendum. Quis verò non videt, hanc cognitionem fuisse confusam & nimis generalem? si enim ulterius progredi velimus & distinctè cognoscere, quænam sit illius Justitiæ definitio, quæ causa, quibus mediis acquiri possit, quâ ratione impediatur? satis manifestum est, de hisce Judæis illis, de quibus dictis locis sermo est, ne minimum*

31  
36  
37  
21  
28  
40  
41  
42  
43  
44  
45  
46  
47  
48  
49  
50



17  
nimùm quidem constitisse : ignorabant enim & per duriti-  
em cordis agnoscere volebant, in Christo, unico illo totius  
mundi Redemptore, ejusq; satisfactione sufficientissimâ, per  
veram & vivam fidem apprehendendâ, LEGEM JUSTITIÆ  
consistere. Ex quibus conficitur, verba Pauli de cognitio-  
ne confusa esse intelligenda, eamque propterea homini et-  
iam animali concedi posse ; DISTINCTA verò notitia,  
præsertim si illa omnibus suis numeris sit absoluta, ei nulla  
ratione competere potest.

§. 16. Neque illud silentio involvendum, sed potius  
in medium proferendum est : distinctam illam, de quâ dixi-  
mus, cognitionem semper & necessariò, siquidem salutaris  
esse debeat, includere assensum. Qui assensus iterum du-  
plex est, *generalis* & *specialis*, qui ab aliis *salutaris* dicitur.

*Act. IV. 12.* *Generalem* dicimus, quò quis quidem in genere credit, Chri-  
stum esse Salvatorem mundi, quin imò, *non esse in aliò aliquo*  
*salutem, cum non sit aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo*  
*oporteat nos salvos fieri, sibi tamen in individuo illud non ap-*  
*plicat.* Assensum *specialem* sive *salutarem* vocamus, quò

*Gal. II. 20.* quis cum Paulo verè & ex animo dicere potest : *Christus di-*  
*lexit ME & tradidit semetipsum pro ME.* Non sufficit prior as-  
sensus, qui in hypocritas, quin & diabolos non minùs cadit,  
quàm in verè credentes, sed posterior potissimum requiri-  
tur, adeo ut nemo possit salvari, nisi eò præditus sit.

*D. Musæus*  
*disp. 4. de*  
*conv. cap. 2.*  
*§. 40.*

§. 17. Denique & illud observo cum Dn. D. Musæo,  
Theologo summo, Præceptore meo filiali observantiâ pro-  
sequendo, quòd non quæratur de homine animali, quid ille  
sibi relictus, & omni, etiam externò, gratiæ auxiliò destitu-  
tus circa objecta merè spiritualia possit. Cum enim obje-  
cta illa, quæ merè spiritualia vocantur, non aliunde, nisi ex  
revelatione divina, nobis innotescant, quippe cum nec sen-  
sibilia sint, nec ex sensibilibus per ullam consequentiam de-  
duci possint, clarum evadit, & ipse fortè Pelagius concesserit,  
hominem animale sibi relictum, non posse aliquid in  
rebus spiritualibus agere, nisi Deus per supernaturalem re-  
velationem id ei notum reddidisset.

§. 18. Hi-

7  
§. 18. Hisce omnibus ita observatis, status contro-  
versæ huc denique redit: An voluntas hominis nondum  
renati circa bona MERE spiritualia DISTINCTE & IN  
PARTICULARI cognita, libera sit & indifferens, ita nem-  
pe, ut quemadmodum bona illa potest averfari, ita eadem  
EX SE possit EFFICACITER velle & desiderare?

§. 19. Sed quia voluntas potentia cæca est, ita ut  
nihil possit appetere aut desiderare, nisi illud prius distin-  
ctè ab intellectu cognitum fuerit, nos, perspicuitatis gratiâ,  
ut vulgò etiam fieri solet, huic quæstioni aliam de intelle-  
ctu hunc in modum formatam præmittemus: An homo  
post lapsum VI LUMINIS NATURALIS bona MERE  
spiritualia DISTINCTE & cum assensu SPECIALI ex RE-  
VELATO DEI VERBO cognoscere possit?

### CAPUT SECUNDUM.

*In quo*

Vera sententia confirmatur & ad præcipuas  
adversariorum exceptiones respondetur.

§. 20.

Quid in præsentī materia propriè in controversiam ve-  
niat, quid non, superiori capite, ut speramus, perspicuè  
fatis ostendimus. Ordinis igitur ratio exigit, ut veram sen-  
tentiam claris & perspicuis S. Scripturæ dictis comprobe-  
mus & probationes nostras ab adversariorum exceptioni-  
bus, pro ratione temporis, vindicemus. Amplectimur autem  
in utraque quæstione, §. penult. & ultimo superioris capitis  
proposita, negativam, & eam quidem quæstionē de intelle-  
ctu, quæ postremò locò posita est, prius ventilabimus. Evi-  
ctò enim, quòd intellectus humanus, sibi suisque viribus  
relictus, bona MERE spiritualia DISTINCTE & cum as-  
sensu SPECIALI ex verbo Dei REVELATO cognoscere  
non possit, neminem tam perfrictæ frontis fore existima-  
mus, quin ambabus, quòd ajunt, manibus, nobis largiatur,  
voluntatem quoque sine speciali gratiæ auxilio efficaciter  
illa velle & desiderare non posse.

B 3

§. 21.

§. 21. Confirmamus autem nostram sententiam de intellectu humano 1. ex verbis Pauli: *Animalis homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei: stultitia enim est illi & non potest intelligere, quia spiritualiter dyjudicantur.* Quod dictum sicuti ferè præcipuum est, & perspicuè admodum demonstrat, quid hominis animalis intellectus in iis, quæ sunt Spiritus Dei, possit & non possit: ita diligentem quoque meretur considerationem. Emserus, citantibus B. D. Meifnero & B. D. Martino Chemnitio, per ψυχικὸν ἀνθρώπων intellexit partem hominis, quæ ipsi communis est cum brutis, eamque appellari docuit animale eâ ratione, quâ spiritus animales dicuntur. Unde etiam voluit reddendum esse, *der Thierische Mensch.* Verùm hæc illius corruptela ex ipso contextu nullò negotiò refutatur. Apostolus enim in hoc capite totus in eo est, ut ostendat, quod non sit loquutus ἐν διδακτοῖς ἀνθρώπων σοφίας λόγοις, ut versu præcedente 13. loquitur, sed ἐν διδακτοῖς πνευμαλῶν ἀγίας: & hoc confirmat versu hoc 14. ex eo, quia ψυχικὸς ἀνθρώπων non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei &c. itaque quos vers. 6. hujus capituli ἀρχοντας τῶν αἰῶν & τέτρα principes hujus seculi (hoc est, qui præstant doctrinâ, prudentiâ, eloquentiâ & aliis animi dotibus alios) vocaverat, eos hoc versu ψυχικὸς ἀνθρώπων appellat. Deinde idem patet ex oppositione, quæ in textu occurrit: huic enim ψυχικῶ ἀνθρώπων versu sequente 15. πνευμαλικὸν opponit: sicut ergò per πνευμαλικὸν necessariò intelligendus est talis homo, qui habet Spiritum sanctum gratiosè inhabitantem & ejus ductu regitur: ita vi oppositionis per ψυχικὸν intelligendus, qui gratiosâ Spiritus sancti inhabitatione destituitur, qualis est homo à prima sua nativitate; non verò is, qui tantùm sensu regitur more brutorum. Quod ipsum etiam patet ex his Judæ verbis: *Hi sunt qui segregant semetipsos ψυχικὸι, πνεῦμα μὴ ἔχοντες:* & Jacobus hominis illius, qui in peccatis securus degit, sapienriam vocat ψυχικῶν, animale: unde certò certius constat, vocem ψυχικὸν ex usu Scripturæ non opponi rationis iudicio, sed potius gratiosæ Spiritus sancti inhabitationi.

Ita-

Meifn. in  
antbr. sac.  
decad. 3.  
disp. 2. qu. 5.  
S. 42.  
Chemn. Loc.  
Com. l. 6. de  
lib. arb. c. 5.

Epist. Judæ  
v. 19.  
Jac. III. 15.

Itaque fixum & stabile maneat, per ψυχινὸν ἀνθρώπων hīc intelligi hominem, qualis est ante regenerationem sibi suisque viribus relictus, etiamsi fortè in rebus humanis sit prudentissimus. Negat verò Apostolus, hujusmodi ψυχινὸν ἀνθρώπων δέχεσθαι τὰ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ, & potius asserit, eum ne quidem illa ipsa posse γινώσκειν intelligere, sed esse illa ei stultitiam, stulta & absona videri. Prius verbum δέχεσθαι non tantum de actu sed & de potentia esse accipiendum, monet Dominus D. Musæus, idque vi subsequentium verborum, non potest intelligere, demonstrat, quæ cum manifestò de potentia loquantur, prioris verbi eandem esse rationem facillè patet. Plurimi verò inter hæc duo vocabula δέχομαι & γινώσκω hoc discriminis constituunt, quòd verbum δέχομαι plus involvat, quàm γινώσκω, & verbum γινώσκω quidem simplicem notitiam & intelligentiam rerum spiritualium, verbum verò δέχομαι fidelem assensum importet. Quicquid autem hujus fuerit, certum est Apostolum hoc velle, hominem animale, qui iudicium rationis suæ tantum sequitur, ea, quæ sunt Spiritus Dei & captum rationis nostræ excedunt, non modò non percipere & iudicando approbare, sed ne quidem intelligere res ipsas posse, quin si aliquod de hujusmodi rebus iudicium sibi formare præsumat, falsum illud & stultum fore. Rationem hujus rei Apostolus hanc subjungit: quia SPIRITUALITER DIJUDICANTUR, id est, sicut res ipsæ, de quibus iudicium est ferendum, supra naturam sunt: ita quoque iudicium, si quod de iis ferendum est, spirituale esse & à Spiritu sancto proficisci debet.

D. Musæus  
disp. 4. de  
conv. cap.  
2. §. 50.

§. 22. Ex hoc hætenus explicato aureo Apostoli dicto pro adstruenda nostra conclusione tale formamus argumentum.

Quicumque nec percipere nec intelligere potest ea, quæ sunt Spiritus Dei, is res spirituales distinctè & cum assensu speciali cognoscere non potest.

Atqui homo animalis vel homo nondum renatus nec intelligere nec percipere potest ea, quæ sunt Spiritus Dei.

Er-

31  
31  
37  
21  
3  
28  
42  
4  
4  
49  
4

Ergo homo animalis vel homo nondum renatus res spirituales distinctè & cum assensu speciali cognoscere non potest.

Minor est Pauli citatô locô. Major ex terminis patet: quomodo enim quis alicui rei assensum salutarem, qui aliàs etiam specialis dicitur, præbebit, quam nec intelligit nec percipit? firmô igitur talô stat orthodoxa nostra conclusio.

§. 23. Sed ad Minorem propositi argumenti aliquis excipere posset, eam non esse simpliciter veram, cum quotidiana experientia testetur, non-renatos etiam, quando S. Scripturam legunt, intelligere posse ex lumine naturæ, quænam sint illa mysteria, quæ scriptura fidelibus credenda proponat. Nonnulli ut ad hanc difficultatem respondeant, omninò negant, non-renatos posse sensum scripturæ assequi, & quid verba importent intelligere: quod tamen, modò linguæ sacræ gnari sint, illis denegari non posse videtur, quâ de re videri potest Dn. D. Musæus disp. 4. de convers. cap. 2. §. 44. & seqq. In quâ sententiâ quoque fuisse videtur B. D. Frideric. Balduinus, sic enim ille:

*D. Balduin  
Comm. in  
1. Cor. II. p.  
mibi 303.*

*Descriptio hæc est hominis carnalis — de quo duo dicit 1. quid possit — 2. quid non possit. Non potest ea percipere & intelligere, verba quidem audit & INTELLIGIT, sed spiritualem sensum non assequitur. Licet itaque concedamus, posse hominem animalè verba scripturæ intelligere, nihilominus tamen ex ipso contextu facilis est responsio, modò nervus argumenti Paulini accuratè hic observetur: quod enim dixerat, hominem animale non percipere, nec intelligere ea quæ sunt Spiritus Dei, id exinde probat: quia spiritualiter dijudicantur. Ex quibus patet, Apostolo & nobis sermonem non esse de apprehensione terminorum simplicium, sed de secunda mentis operatione, quæ aliàs compositio & divisio dicitur. Quamvis igitur homo animalis & nondum renatus intelligat terminos, sub quibus fidei mysteria proponuntur, & quid illi importent, bene cognitum habeat, hoc tamen saltim est extrinsecum quippiam, cum sit actus quidam intellectus circa externum fidei medium. Ipsa autem ratio forma-*

formalis fidei in hoc non consistit, sed potius in assensu speciali, & quæ huic individuô nexu conjuncta est, fiducia. Bre- viter, sermo hîc non est de cognitione verborum, sed po- tius de assensu mysteriis supernaturaliter revelatis præben- do, quod posterius Paulus, & nos eum sequenti, homini ani- mali denegamus, quamvis prius haud invito concedamus.

§. 24. Alterum argumentum pro vera sententia pe- timus ex verbis Pauli II. Cor. III. 5. *Non quod inavoi εσμεν 11. Cor. III. 5.* *sufficientes (rectius apti vel idonei) simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed ñ inavóms sufficientia (rectius aptitudo) nostra est ex Deo. Quod si vi hujus dicti in rebus spiritualibus ne quidem bonam quandam cogitationem homo animalis suscipere potest, quantò minus poterit bona spiritualia di- stinctè & cum assensu speciali cognoscere: impossibile si- quidem est, ut aliquis rei cuidam assentiatur ante, quam de ea cogitaverit. Verùm hîc Bellarminus ita excipit. Hic Bellarmin. l. 6. locus maxime nobis faver: non enim negat nos esse sufficientes, sed de grat. & negat nos esse sufficientes ex nobis. Continuo enim addit: sed suffi- lib. arb. cap. cientia nostra ex Deo est. Itaque sufficimus aliquid cogitare, imò 13. col. 912. etiam velle & facere, sed posteaquam vires à Deo accepimus, & nisi lit. A. liberi arbitrii essemus, non rectè diceremur non sufficere ex nobis. Sicut non rectè diceret aliquis, jumentum aut lapidem non suffice- re ex se aliquid cogitare de Deo. Hæc ibi Bellarminus. Sed responsio ad hanc exceptionem facilis est. Tota enim Bel- larminiana exceptio nititur vitiosâ translatione. In Græ- co sunt vocabula *inavoi* & *inavóms*, quæ non significant *suf- ficientem* & *sufficientiam*, sed potius *aptum* & *idoneum*, *aptitudi- nem*, & si sic loqui fas est, *idoneitatem*. Unde constat, rectè potuisse Apostolum dicere, *nos non esse aptos vel idoneos ex no- bis, licet liberi arbitrii non simus*, hoc est, licet liberum nostrum arbitrium ex se non possit desiderare bona merè spiri- tualia: hâc enim genuinâ vocabuli illius significatione Paulus liberum arbitrium prorsus negat, ut ad oculum pat- tet. Deinde illa quoque Bellarmini verba: *sufficimus ali- quid cogitare, imò etiam velle & facere, sed posteaquam vires à Deo accepimus*, ad fucum faciendum videntur esse composita.*

C existi-

31  
32  
37  
2  
9  
28  
4  
4  
4  
4  
4  
4  
4

Existimare enim aliquis posset, ac si Bellarminus hoc intendat, posse hominem post conversionem virtute Spiritus sancti, quem in conversione accepit, Spiritui sancto cooperari, quæ sententia orthodoxa est, & si ita verba sua intellexit Bellarminus, extra oleas vagatur & committit crassam ignorationem Elenchi. Sed Bellarminus videtur hoc velle, quòd vires à Deo accipiamus eâ ratione, ut Deus vires in nobis reliquas excitet, quod falsum, & manifestam principii petitionem continet.

§. 25. Synergistæ quoque in hoc dicto sollicitant vocabulum λογισμοι, quod dicunt significare *ratiocinari*, unde sensum hunc esse volunt: quòd homo quidem non possit in spiritualibus aliquid decernere, possit tamen aliquid adhuc de iis cogitare. Verùm respondemus, non quidem negari, quòd verbum λογισμοι frequenter significet, ratiocinari, decernere, judicare, sed negamus in hoc dicto significationem illam locum invenire: contextus enim manifestò repugnat, & Paulus id agit, ut omnem efficaciam prædicati evangelii à se removeat & soli Deo vindicet; ad hoc verò probandum producit generalem hanc sententiam: *non sumus idonei cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed aptitudo nostra est ex Deo.* Si verò verbum λογισμοι hîc presè per τὸ ratiocinari redderetur, Paulus non probavisset, quòd sibi probandum sumserat, id quòd nemo sanus concesserit. Neque etiam hæc significatio verbi λογισμοι in scriptis N. T. est inusitata, sed aliquoties occurrit. Confer I. Cor. XIII. 5. II. Cor. X. 7. II. Phil. IV. 8. quemadmodum

& verbum ܠܘܓܝܣܡܝܘܢ quod Syrus Interpres adhibet, non tantum *ratiocinari*, sed etiam *cogitare* significat. Videatur Lexicon Syriacum Frostii & Lexicon Syro-Chaldaicum Buxtorffii.

§. 26. Tertium pro vera sententia argumentum petimus ex his Pauli verbis: *emtis aliquando tenebræ, nunc autem lux estis in Domino.* Ea enim intellectus humani conditio est, ut intellectus agens producat cum phantasmate species

cies omnium rerum intelligibilium, easque intellectui possibili repræsentet, intellectus verò possibilis species illas intelligibiles distinctè intelligere non potest, nisi accedat lumen aliquod: sive illud sit *naturale*, sive *spirituale*. Paulus itaque denegat in allato dicto intellectui hominis nondum renati lumen aliquod in rebus merè spiritualibus, & contra ei meras tribuit tenebras: at nisi phantasma ab intellectu agente fuerit illustratum, possibilis illud intelligere non potest, Ergò & intellectus humanus spiritualia intelligere nequit, sed hîc reperiuntur meræ tenebræ: perinde ut oculus corporis nihil videre valet, si densissimis tenebris sit circumfusus. Porrò Paulus ex opposito docet, renatos esse *lucem in Domino*, satis clarè innuens, spiritua- lem lucem requiri, quâ naturalis intellectus tenebræ dispellantur, & ita novum lumen intellectui hominis affundatur, quò mediante res spirituales salutariter cognoscere possit. Facile equidem sententiam nostram de summa intellectu sibi relicti *ἀδυναμία* pluribus argumentis ex ipsa scriptura petitis confirmare possemus, sed brevitatis studiò pedem hîc figimus & Lectorem plura cognoscendi cupidum ad alios remittimus. Videri enim & consuli possunt Beati ecclesiarum nostrarum Doctores: Chemn. loc. Comm. loc. 6. de viribus humanis cap. 5. Idem in Exam. Conc. Trid. pag. mihi 131. Gerhardus, Theologus celeberrimus, in Loc. Comm. tom. 2. loc. 14. cap. 4. & in disp. Isagogicis disp. 27. cap. 4. Hutterus Locis Majoribus l. 7. de lib. arb. cap. 2. Meisnerus Anthrop. sacræ decad. 3. disp. 2. quæst. 5. Ægidius Hunnius tract. de lib. arb. pag. II. seqq.

§. 27. - Quod autem priorem de voluntate hominis nondum renati quæstionem attinet, possemus in ea probanda operâ parcere, cum negativa ex præcedentibus manifestior sit, quàm ut probationem ulteriorem desideret. Constat enim inter omnes, voluntatem in appetendo sequi cognitionem intellectus, vel certè eam præsupponere. Clarum verò est ex præcedentibus, intellectum naturaliter circa bona merè spiritualia cæcum esse & nihil planè intel-

31  
31  
37  
21  
28  
40  
4  
4  
4  
4



17  
telligere. Unde sicut intellectus bona merè spiritualia voluntati non potest proponere: ita quoque voluntas naturaliter in hac bona tendere eaque amplecti nequit. Sed cum videamus, à plerisque voluntatis quoque rebellionem distinctè esse probatam, nos, eorum ductum sequuti, unum & alterum argumentum in medium proferemus, plura desiderantem ad Autores sub finem §. præcedentis citatos amandantes.

Gen. VI. 5.  
II. 21.

§. 28. Primùm autem ex verbis Dei Gen. VI. 5. & Cap. II. 21. *Cogitatio cordis humani tantùm mala est omni die, ab adolescentia sua*, ita argumentamur:

Cujuscunque cogitatio tantùm mala est omni die ab adolescentia sua, ejus voluntas est à DEO averfa & ad malum conversa, & per consequens, non potest bona merè spiritualia ex se efficaciter velle & desiderare.

Atqui hominis nondum renati cogitatio tantùm mala est omni die ab adolescentia sua.

Ergò hominis nondum renati voluntas est à DEO averfa & ad malum conversa, & per consequens, non potest bona merè spiritualia efficaciter velle & desiderare.

Major probatur ex eo: quia sicut arbor cognoscitur ex suis fructibus, ita quoque voluntas hominis ex suis operationibus: & sicut impossibile est, ut arbor mala bonos proferat fructus, pari quoque ratione fieri nequit, ut voluntas hominis, quæ tantùm mala est omni die ab adolescentia sua, ullò unquam modò tendat in bonum merè spirituale, & illud ex se efficaciter velit & desideret; sed potius averfa est à DEO & ad malum conversa. Minor est scripturæ locis citatis, adeoque probatione non indiget; conferri tamen potest dictum Pauli: *Φεβνηα τῆς σαρκὸς sapientia carnis*, hoc est, quicquid homo nondum renatus cogitat, vult & desiderat, *inimicitia est adversus Deum*. In dictis quoque illis Mosaicis vel maximè observanda est singularis emphasis latens in voce *יצר* quæ hîc redditur per *cogitationem*, ab aliis

7  
liis per *figmentū*, & descendit à radice רצו, quæ propriè quidem significat, *finxit, formavit instar figuli*; metaphoricè verò, (quæ significatio hîc obtinet) denotat, observante Schindlero in Lexico *πενταγλώττω, finxit mente, cogitavit, excogitavit, imaginatus, meditatus, commentus fuit, desideravit, concupivit*. Itaque significatur hâc voce רצו, quod quicquid ratio humana cogitando commentari & voluntas desiderando concupiscere potest, tantum malum fit ab ineunte adolescentia omni tempore.

§. 29. Alterum argumentum formamus ex sequentibus Pauli dictis, qui Eph. II. 1. inquit: *Et vos convivificavit, quum essetis mortui delictis & peccatis vestris*: & iterum Coloss. II. 13. *Et vos, cum mortui essetis in delictis & praputio carnis vestrae, convivificavit cum illo, donans vobis omnia delicta*. Ex his Pauli verbis tale nectimus argumentum:

Qui spiritualiter est mortuus, is destituitur omnibus viribus spiritualibus, & per consequens, non potest bona merè spiritualia EX SE efficaciter velle & desiderare.

Atqui homo nondum renatus spiritualiter est mortuus, teste Paulo locis allegatis.

Ergò homo nondum renatus destituitur omnibus viribus spiritualibus, & per consequens, non potest bona merè spiritualia ex se efficaciter velle & desiderare.

Majoris certitudo vel indepatet, quod, quemadmodum mortuus morte naturali nullam amplius habet potentiam ad exercendos actus vitales: ita quoque mors spiritualis importat totalem carentiam omnium virium spiritualium ad exercendos pios actus circa bona merè spiritualia. Unde rectè Form. Concord. *Sicut homo, inquit, qui corporaliter mortuus est, seipsum propriis viribus prapareare aut accommodare non potest, ut vitam externam recipiat: ita homo spiritualiter in peccatis mortuus seipsum propriis viribus ad consequendam spiritualem & caelestem justitiam & vitam prapareare, applicare aut vertere non potest: nisi per Filium Dei à morte peccati liberetur & vivificetur.* Form. Cons. in dec. solid. de lib. arb. pag. 658.

*Disp. Vina-  
riens. seß. 2.  
pag. 28. 29.*

§. 30. Victorinus Strigelius, ut hoc argumentum e-  
luderet, distinctione utebatur inter mortem pœnæ, culpæ,  
& inter mortem aliquid operandi aut cooperandi. Con-  
cedebat, hominem quoad pœnam & culpam esse mortuum,  
tertiam verò mortem negabat. Verba ejus ita se habent :  
*Homo est mortuus, quod attinet ad liberationem à peccato & mor-  
te aterna, ab ira Dei & maledicto legis, & à tyrannide diaboli, & si  
quid præterea regno diabolico est affine & cognatū. — Quod ad pro-  
prietatem intellectus & voluntatis attinet, homo non est simpliciter  
mortuus, sed secundum quid. Est simpliciter mortuus respectu libera-  
tionis à peccato & morte. — hæc simpliciter vera sunt & nullam  
correctionem admittunt. Sed quod ad proprietatem, quæ est in-  
separabilis à substantia hominis, ea non est simpliciter mortua.*  
Sed distinctionem hanc esse confictam & robur nostri argu-  
menti non modò non infringere, sed potius confirmare,  
manifestum evadet, si paucis ostenderimus, in quonam sita  
sit mors virium spiritualium, item mors culpæ & pœnæ,  
prout Strigelius appellat. Mors virium spiritualium est  
amissio omnium virium spiritualium, per quam inepti red-  
dimur ad actiones spirituales legi divinæ conformiter in-  
stituendas. Mors culpæ, est nihil aliud, quàm reatus ex  
transgressione legis proveniens & nos iræ divinæ reos  
constituens. Mors denique pœnæ, complectitur ipsam æ-  
ternam damnationem & reliqua mala, quæ transgressio-  
nem legis consequuta sunt. Cæcus verò sit qui non vi-  
deat, mortem hanc pœnæ & culpæ, mortem virium spiri-  
tualium præsupponere : nisi enim homo amisisset vires per-  
fectam legi obedientiam præstandi, nec mors culpæ nec  
pœnæ locum invenirent : adeoque Strigelius agnoscendo  
mortem culpæ & pœnæ, necesse est admittat etiam mortem  
virium spiritualium, cum hæc sit fons & origo omnis mali.  
Quin contextus liquidò ostendit, de quanam morte Paulo  
loc. cit. sermo sit. In primo enim capite ostendit Aposto-  
lus, quomodo Deus Ephesios suos in vitam spiritualem re-  
vocaverit, nempe vires spirituales reddendo, illuminando  
oculos mentis ipsorum, in voluntate spem hereditatis celestis ex-  
citan-

citando, atque per eandem potentiam in iis operando, quam exercuit in Christo à mortuis excitando. Eadem jam capite secundo repetuntur & vers. 1. dicit Apostolus, fuisse Ephesios mortuos delictis & peccatis suis: vers. 2. & 3. statim subjungit, in quonam consistat mors illa, nempe in desideriis carnis & in vita juxta seculum hujus mundi instituta. vers. 4. subjicit remedium, quod nimirum Deus ipso pro immensa sua misericordia in Christo vivificaverit: vers. 10. addit: *Ipsi enim sumus factum, creati in Christo Jesu in operibus bonis.* Ex contextu igitur & oppositione, quæ in eo occurrit, constat, Paulo hîc non esse sermonem de morte culpæ & pænæ, ut voluit Strigelius, sed de morte, quæ importat privationem omnium virium spiritualium.

§. 31. Sed satis multa pro instituti nostri ratione videmus adduxisse argumenta veram sententiam confirmantia: restat, ut pedes arctius constringamus, & porrò etiam, quomodo igitur intellectus & voluntas in conversione sese habeant, & quâ ratione Spiritus sanctus conversionem in homine operetur, paulò distinctius & diligentius scrutemur: hoc verò jam opus, hic labor est! In solutione hujus difficultatis infeliciter occubuit Augustinus. Omnes homines sunt naturâ pares, omnes sunt inepti ad spiritualia: quenam igitur causa est, propter quam quidam salvantur, quidam verò damnantur? Nam causam hujus diversitatis quæsit in Deo & in diversitate gratiæ. — Sic etiam in eadem arca cœpitasse videtur Philippus, dum rectè quidem causam diversitatis quæsit non in Deo, sed in hominibus: veruntamen ita, ut justos transfliet orthodoxia & sacra Scriptura terminos. Cum eam querere debuisset tantum, 1. in externo mediorem salutis usu. 2. in resistentia affectata: ipse progressus longius quæsit etiam 3. in viribus voluntatis vel liberi arbitrii, quas quisvis adhuc in spiritualibus habeat. Atque hinc voluntatem tertiam fecit conversionis causam: ut optimè monet Vir Maximè Reverendus, Amplissimus atque Excellentissimus Dn. Christianus Chemnitius SS. Theol. D. Prof. ejusdem in florentissima hac Salana Publ. celeberrimus, Pastor item ac Superintendens vigilantissimus, Dominus Præceptor

D. Chemnit.  
in colleg.  
Theol. super  
Form. Conc.  
diss. 3. §. 4.

31  
36  
37  
21  
28  
40  
4  
48  
49

117  
ceptor & Patronus meus omni honoris cultu prosequen-  
dus. *Scalig. de po, quod iis, qui in limo utrumque crus impactum habent. Quò  
Card. exerc. namque sese alterutro expedire enixius conantur, eò fortius ac  
307. sect. 28. profundius alterum desunt.*

§. 32. Ne igitur Charybdim vitantes in Scyllam in-  
cidamus, observandum, nobis hîc loci non esse sermonem  
de quotidianis hominum renatorum fidei exercitiis, sed de  
conversione incredulorum v. g. Ethnicorum, Judæorum &  
Turcarum, ad DËUM. Deinde, ante omnia constituendum  
erit, qualisnam actus sit conversio? an instantaneus, an ve-  
rò successivus? Quamvis verò non desint, qui, ad facilius  
superandas à Synergistis objectas difficultates, statuunt,  
conversionem esse actionem instantaneam, nostrum tamen  
calculum, certis rationibus adducti, illis adjicere non pos-  
sumus, sed potius cum B. Dn. D. Gerhardo, Theologo de  
Ecclesia Christi optimè merito, dicimus: *Conversio non est  
talis mutatio, quæ unò momentò statim omnibus suis partibus per-  
ficiatur & absolvatur, sed habet sua initia, suos progressus, quibus  
in magna infirmitate perficitur.* Cùm enim non solum ipsa  
conditio Scripturæ sacræ, tanquam conversionis ordinarii  
medii, id exigere videatur, sed etiam experientia testetur,  
voluntatem hominis nondum renati Spiritui sancto posse  
resistere, consequens est, conversionem non subito & in  
momento fieri, sed potius sua habere incrementa. Do-  
cent id quoque exempla eorum, qui olim ad fidem Chri-  
sti conversi sunt: in quibus admodum illustre est exem-  
plum B. Augustini, nec minus lucis habet exemplum Chri-  
stiani Gersonis, qui exeunte superiori seculo, è Judaismo  
conversus, Christo nomen dedit, citatum à B. Dn. D. Ca-  
lixto, Theologo accuratissimo, in Exerc. de auctorit. S. Scri-  
pturæ & numero libb. canon. §. 40. Quæ exempla rectius  
naturam conversionis declarant, quàm mille vel plures  
rationes. Nos brevitatis studiò integra illa adscribere no-  
luimus, sed saltim quæ huc præprimis facere videntur pas-  
sim inspergemus.

§. 33. Cum

17  
§. 33. Cùm igitur conversio initia sua & progressus habeat, initium ejus cum Formula Concordiæ constitui-  
mus in eo, quòd *Deus per verbum aperit cor hominis*, hoc est, *For. Con.*  
Spiritus sanctus inspirat, mediante verbò, hominis intelle- *pag. 180*  
ctui sanctam cogitationem de rebus merè spiritualibus, &  
excitat pium desiderium in voluntate hujusmodi bona ac-  
quirendi. Talis cogitatio sancta inspirata fuit S. Augu-  
stino, dum *studiosè audiret S. Ambrosium disputantem in populo* *August. lib.*  
*non intentione, quâ debuit, sed quasi explorans ejus facundiam.* *§. Confess.*  
— *Rerum autem & incuriosus & contemtor astabat.* — *Sed ve-*  
*niebant simul in animum ejus cum verbis, qua diligebat, res et-*  
*iam, quas negligebat, — gradatim quidem.* Nam primò Catho-  
*licam veritatem defendi posse ipsi jam cæperat videri, nondum ta-*  
*men victrix apparuit.* Eâdem prorsus ratione Christianus  
Gerson, cùm à muliere quadam pauperula pignori accepisset  
codicem Novi Testamenti Germanici à Luthero conversi, presenti-  
bus duobus affinis suis, ut cognosceret, quisnam ille tam efficax er-  
ror esset, qui tot animarum myriades seduceret, & in exitium præ-  
cipites daret, totum perlegit, non sine blasphemis. Interim tamen  
percelleretur cor ejus. Neque enim hæc sancta cogitatio fuit  
sine pio desiderio voluntatis. *Augustinus enim fortiter intendit*  
*animum, si posset certis documentis Manichæos convincere fal-*  
*sitatis.* Fluctuans ergò Manichæos relinquendos esse decrevit, &  
*statuit, tamdiu in ecclesia Catholica catechumenus esse, donec ali-*  
*quid certi eluceret.* Christianus verò Gerson cùm animad-  
vertisset Evangelistas & Apostolos & Christum ipsum toties ad  
vetus testamentum provocare, & subinde loca alia post alia ex eo  
adducere, illectus fuit, ut denuo legeret, clanculum quidem, nemine  
consciò, ne quidem uxore suâ, & ut loca adducta cum ipso Veteris  
testamenti textu contenderet. In hoc conversionis initio  
homo se habet merè passivè: excitatur enim pium hujus-  
modi desiderium in homine audiente vel legente verbum  
Dei subito, cum nihil tale cogitat vel suspicatur, ut in  
hominis potestate non sit hujusmodi motus antevertere:  
sicut aliàs in hominis potestate est, motus voluntatis deli-  
beratos eludere: & hoc est, quod dicunt Nostrates, voluntatem

tatem hominis in conversione se habere merè passivè: hoc enim necessariò restringendum est ad conversionis initium, ubi motus à Spiritu Sancto, mediante verbò, adeo subito oriuntur, ut impossibile sit hominem ad producendos huiusmodi actus Spiritui Sancto cooperari: & hæc ab Augustino dicitur gratia præveniens, præcedens, antecedens. Hactenus de conversionis initio.

§. 34. Quid verò de progressu conversionis sentiendum sit, & num ibi quoque homo se purè passivè habeat, an verò Spiritui sancto cooperetur, malo B. Dn. D. Chemnitii quàm meis verbis declarare. Sic autem ille. *Non cogitandum est: securà & otiosà voluntate expectabo, donec renovatio seu conversio — operatione Spiritus Sancti sine meo motu absoluta fuerit. Neque enim in puncto aliquo mathematico ostendi potest, ubi voluntas liberata agere incipiat. Sed quando gratia præveniens, id est, prima initia fidei & conversionis homini dantur, statim incipit lucta carnis & Spiritus, & manifestum est, illam luctam NON FIERI SINE MOTU NOSTRÆ VOLUNTATIS — item in principio desiderium est obscurius, assensio languidior, obedientia tenuior, & illa dona oportet crescere in nobis. Crescunt autem in nobis, non sicut truncus violentò impulsu provebitur, vel sicut lilia non laborantia, non curantia crescunt: sed conando, luctando, pulsando, quarendo, petendo —*

*Quæ ergo de gratia præveniente, præparante & operante traduntur, habent hunc sensum, quòd non nostræ partes priores sint in conversione; sed quòd DEUS per verbum & afflatum divinum nos præveniat movens & impellens voluntatem; POST HUNC autem MOTUM voluntatis divinitus factum, voluntas humana se non habet purè passivè, sed mota & adjuva à Spiritu sancto non repugnat, sed assentitur, & fit συνέργη Dei &c. Hactenus Chemnitius. Ex quibus sole meridiano clariùs elucescit B. Chemnitii, quem nos meritò sequimur, mentem esse, in progressu conversionis hominem se non habere purè passivè, sed gratiâ præveniente excitatum Spiritui sancto viribus ab eodem concessis cooperari, donec conversio omnibus suis numeris absolvatur. Eandem*

*Form. Conc. sententiam proponit Form. Concordiæ. Quamprimum, inquit,*

quit, Spiritus sanctus per verbum & sacramentum operi suum regit in decl. fo-  
nerationis & renovationis inchoavit, tunc revera PER VIRTUTEM lid. pag. 674.

**SPIRITUS SANCTI** cooperari possumus & debemus: quamvis mul-  
ta adhuc infirmitas concurrat. Hoc verò ipsum, quod cooperamur,  
non ex nostris carnalibus & naturalibus viribus est, sed ex novis il-  
lis viribus & donis, quae Spir. S. in conversione in nobis inchoavit.  
Hoc ipsum quoque confirmant exempla superius adducta:  
Augustinus siquidem cum statuisset manere in Ecclesia catechu-  
menus, perrexit ad Simplicianum, eique mentem suam expo-  
suit: qui cum ipsi narrasset, quomodo Victorinus Professor  
Rhetorices esset conversus: exarsit, inquit Augustinus, ad imi-  
tandum, sed velle meum tenebat inimicus, & inde mihi catenam  
fecerat & constrinxerat me. — Voluntas autem nova, quae mihi esse  
coeperat, ut te gratis colerem, fruique te vellem Deus sola certa ju-  
cunditas, nondum erat idonea ad separandam priorem, vetustate  
roboratam. — Sic intelligebam meò experimentò, quomodo ca-  
ro concupiscat adversus Spiritum. — Ita cogitationes, quibus me-  
ditabar in te, similes erant conatibus expurgati volentium: qui ta-  
men superati soporis altitudine remerguntur. — Non erat quòd  
tibi responderem, dicenti mihi: Surge, nisi tantum verba lenta & so-  
mnolenta, Modò; ecce modò, sine paululum. Sed modò & modò  
non habebant modum, & sine paululum in longum ibat &c. & ite-  
rum: Sic egrotabam & excruciebar, — & instabas tu in occultis me-  
is Domine, — dicebam apud me intus: Ecce modò fiat, modò fiat. Et  
cum verbo jam ibam in placitum, de proximo stabam & respira-  
bam. — Oborta est procella ingens lacrymarum. Usque quò Do-  
mine, quamdiu? quamdiu cras & cras? quare non modò, quare  
non hâc horâ? ecce audio vocem tolle, lege &c. Christianus iti-  
dem Gerson: cum denuò, inquit, novum testamentum evolvis-  
sem, & loca ab Evangelistis & Apostolis adducta cum ipso Veteris  
Testamenti textu contenderem, tanta lux mihi illuxit, ut eò nomi-  
ne aeternas Deo debeam gratias. Quum autem cogitationes meas  
venini, & ne conjugii quidem, detegere auderem, & praeterea, cum  
uxoris, liberorum, veig, familiaris, & varietas sectarum, quae inter  
Christianos deprehenditur, animum meum turbarent & distrabe-  
rent, per integras XIV. septimanas adeò angebar, ut nec esca nec

August. lib.  
8. Conf. c. 5.

Lib. 8. Com-  
p. 11.

cap. 12.

31

36

37

21

9

28

40

26

4

4

49

20

4



potus saperent, nec quietum somnam caperem, donec pro sua benignitate & clementia Deus animo meo indidit, ut relicta patria & cognatione meâ in dicionem Brunsvicensem me conferrem, ibique sacrum Baptismum peterem. Hæc ipsis converforum verbis a liquanto fufius exponere placuit, eò quòd præfentem materiam apprimè declarare videbantur.

§. 35. Neque est, ut quis objiciat, eandem fuisse doctrinam Synergistarum, qui toties ingeminabant, hominem non converti, ut lapidem & truncum, sed oportere ipsum assentiri verbo prædicato, si debeat fieri conversio. Verum enim verò nihil nobis commune est cum Synergistis: illi enim, ut sequenti capite ex instituto monstrabimus, facultatem assentiendi tribuebant naturalibus intellectus & voluntatis proprietatibus, vel, uti Strigelius loqui amat, modo agendi. Nos verò, uti ex antecedentibus patet, defendimus, quòd facultas illa assentiendi unice & in solidum ex gratia Spiritus Sancti homini obtingat. Quod ipsum sicut & reliqua, quò clariora evadant, obfignabimus hanc doctrinam geminò dictò summorum olim in Ecclesia Dei Doctorum: alterò quidem S. Augustini, qui ita infit: *Intelligent si filii Dei sunt, Spiritu Dei se agi: ut, quod agendum est, agant, ut cum egerint, illi, quò aguntur, gratias agant, NON UT IPSI NIHIL AGANT:* alterò B. Dn. D. Calixti, qui prout solet accuratè in hanc rem scripsit: *Quum dicimus Deum donare & imperare facultatem & vires, Pelagianismum declinamus: quum addimus: per annunciatum & auditum evangelium, Enthusiastos repudiamus: denique quum adjicimus, necessitatem non imponi, factum vel absolutum divinum decretum negamus, & hominibus libertatem, quæ ipsis competit, conservamus. Annunciatio videlicet evangelio possunt credere; possunt etiam non credere. Quòd possunt credere, Evangelio & Spiritui S. per id operanti debetur: quòd tamen etiam possunt non credere, inde est, quòd Spiritus sanctus per absolutam suam potentiam, cui nemo resistere valeat, non operatur; sed ad ordinem quandam & conditiones se demittit; & quòd in homine connata pravitas adhuc residua nec penitus sit extincta vel prorsus extincta. Hæc nobis sufficiant nec arcana operatio.*

Calixtus in  
mact. de pa  
tis S. 10.

1

tionis divina, qua per evangelium & fidem nos regenerat, nimis  
curiosè scrutemur, vel accumulatis subtilitatibus involvamus.

CAPUT TERTIUM

In quo.

Errores circa præsentem materiam

enumerantur.

S. 36.

CONFIRMATA hætenus, quantum satis esse videbatur, verâ  
sententiâ, erroneæ circa præsentem materiam senten-  
tiæ breviter adducendæ & expendendæ erunt. Manes  
Pessa seu Manichæus hæreticus circa Annum Christi 271.  
Imperatore L. Domitio Aureliano omnem libertatem ar-  
bitrii sustulit, & cuncta fatali atque inevitabili necessitate  
fieri, blasphemò ore contendit. Hanc impiam senten-  
tiam circa annum Christi 405. imperantibus, Arcadiò in  
oriente, Honorio verò in occidente, Pelagius Brito Mo-  
nachus, vir, si hæresin demas, cætera doctissimus, disciplinæ  
amans & flagitiosam Christianorum ignaviam summopere  
detestans. confutaturus, in oppositum errorem prolapsus  
est, & vires liberi arbitrii nimium extulit. Ansam erroris  
ipsi præbuisse creduntur laxiores quædam veterum loquu-  
tiones, qui ante exortos gratiæ inimicos contra Mani-  
chæos disputantes securiùs fuerant loquuti. Pelagius au-  
tem peccatum originis prorsus negavit: porrò, quemadmo-  
dum refert S. Augustinus, *humanam naturam tantum valere  
dixit, ut suis viribus, in origine creationis acceptis, possit per libe-  
rum arbitrium, nihil ulterius adjuvante illius gratiâ, qui creavit,  
domare & extinguere omnes cupiditates, tentationesque superne.*  
Hæc ejushæresis cum multis cordatos & eruditos in ec-  
clesia viros offendisset, in pluribus synodis seculi post Chri-  
stum natum quinti est damnata, videlicet Carthaginien-  
si, quam liber Conciliorum videtur V. appellare: Mile-  
vitana, cui interfuit, vel, ut alii volunt, præfuit S. Augu-  
stinus, quæ 8. anathemata contra Pelagium evibravit: Pa-  
læstina & Arausicana II. de quibus pluribus videri potest

August. lib.  
de heres. ad  
Quodvult-  
deum her.  
ult. & E-  
pist. 95.

D 3

B. Dn.

31

32

37

21

9

28

42

26

4

4

49

20

4

17  
D. Gesnerus B. Dn. D. Gesnerus. Illud tamen adhuc observandum  
de conc. lib. videtur, Pelagium, cum ad objecta à Synodo Palæstina ita  
2. cap. 5. respondisset, ut ab errore suo recessisse, & ad orthodoxam  
sententiam rediisse videretur, catholicum sive rectè senti-  
entem pronunciatum esse. Anathema enim Pelagius dixit  
illi, qui vel sentit, vel dicit, gratiam Dei, quâ Christus in  
mundum venit peccatores salvos facere, non solum per  
singulas horas, sed etiam per singula momenta, & per sin-  
gulos actus nostros non esse necessariam. Rejecit quoque  
eorum errorem, qui docent, gratiam Dei dari secundum  
nostra merita. Verum ambiguitate vocabuli *gratia* Pa-  
tribus illius synodi turpissimè imposuit, quod S. Augustinus  
& alii orthodoxi Patres maturè subodorati & propterea  
conquesti sunt, quod synodus illa Palæstina verbis Pela-  
gii damnabili quâdam simplicitate nimis citò fidem ha-  
buisset, neque postulasset ab eo, ut, qualem gratiam intelli-  
geret, claris exponeret, & libros antea à se conscriptos  
damnaret & rejiceret, quò scandalum omne præcaveretur,  
& plurimi, qui hæresi Pelagianâ erant infecti, in viam re-  
ducerentur. Utebatur autem Pelagius in doctrina de libero  
arbitrio distinctione inter *POSSÈ*, *TO VELLE* & *TO ESSE*.  
Per *POSSÈ* intellexit ipsas animæ facultates, intellectum &  
voluntatem. Per *VELLE* intellexit actus animæ elicitos,  
quibus in faciendam Dei voluntatem propendet. Per *ESSE*  
verò ipsam executionem eorum, quæ homo vult & desi-  
derat, denotare voluit. *TO POSSÈ* Pelagius retulit ad Deum,  
qui illud in prima creatione creaturæ suæ contulerit: *TO*  
*VELLE* in libero hominis arbitrio: *TO ESSE* verò in affectu po-  
suit. Quando igitur Pelagius rejecit eos, qui dixerunt gra-  
tiam Dei dari secundum nostra merita, per gratiam in-  
tellexit ipsum *POSSÈ* sive intellectum & voluntatem, qui-  
bus Deus in prima creatione *VELLE* & *ESSE* contulerit. Si-  
militer quando anathema dixit illis, qui negarent, gratiam  
Dei esse necessariam, per gratiam Dei intellexit, legem &  
doctrinam: docuit enim Pelagius Deum adjuvare homines  
per doctrinam & revelationem suam, quod negaverant En-  
thu-

thufiata. Hæc autem Pelagii verba: Deum adjuvare homines per doctrinam & revelationem, possunt dupliciter intelligi: *primò* Deum nos adjuvare per verbum, tantum per hoc, quod verbum homini proponit & repræsentat ea, quæ credenda & agenda sunt, quæ mens Pelagii fuit. *Secundò* potest hoc intelligi, quatenus Spiritus sanctus peculiari & supernaturali modò operatur per doctrinam, & in homine veram fidem accendit, ut illis, quæ prædicata sunt, salutarem assensum præbeat. Hæc posterior explicatio orthodoxa est, quam Pelagius, priori admittens, pernegavit. Videantur de hæresi Pelagiana B. Dn. D. Lucas Osiander Epit. Hist. Eccl. cent. 5. lib. 1. cap. 31. 32. 33. Clariss. Vossii hist. Pelag. & Instructiones Historico-Theologicæ D. Johannis Forbesii à Corfe lib. octavò per totum.

§. 37. Quamvis verò Pelagius multos inveniret discipulos & asseclas eruditione & autoritate præstantes, tamen cum ipsius hæresis, ut accepimus, à multis synodis damnata & à pluribus orthodoxis Patribus, in primis verò S. Augustino, magnò animi zelò esset confutata, paulatim decreverunt cœpit. Inveniunt nihilominus sunt, qui vivò adhuc Augustino existimarent, ipsum nimio fervore contra Pelagium agere & controversiam illam præterquam res ipsa postularer, exagitare. Mortuò verò eòdem S. Augustinò prodierunt, qui non tantum ex eo capite ipsum aperte oppugnarunt, quòd contra Pelagium disputando ad absolutum decretum prolapsus videretur, sed & eò nomine scripta S. Augustini suspecta reddere conati sunt, quòd vir Sanctus, dum totam conversionem in unius Dei gratiam contulisset, liberum arbitrium evacuasset & planè sustulisset. Existimabant enim quidam ministri ecclesiæ Gallicanæ, quorum Antesignanus fuit Johannes Cassianus ecclesiæ Massiliensium presbyter, non nihil libero arbitrio esse relinquendum, & in eo quidem à nimis crassâ Pelagii hæresi recesserunt, quòd concesserint homines nasci cū peccato originali, & indigere auxiliò gratiæ id est auxiliò gratiosè cooperantis Spiritus sancti, nihilominus tamen in eo ad partes Pelagii proximè accesserunt, quod

31

31

31

37

21

28

26

42

4

4

4

4

4

4

4

20

4

19  
quod affirmarunt hominem in se suisque viribus naturali-  
bus habere aliquem bonum conatum, bonum aliquod desi-  
derium, affectum credendi, initium fidei & conversionis; sed  
hominem non posse ullum bonum opus absque auxilio gra-  
tiæ divinæ perficere. Adeoq; illi conversionis initium tribu-  
ebant viribus liberi arbitrii, ejus verò complementum gra-  
tiæ divinæ, (quanquam Cassianus sibi ipsi non constiterit;  
modò enim voluntatem prævenire gratiam Dei, modò verò  
voluntatem à gratia præveniri statuit) & propterea, quoni-  
am dimidiam quasi Pelagii sententiam amplectebantur, no-  
men Semi-Pelagianorum invenerunt. Quam ipsorum o-  
pinionem, licet à Synodo Arausicana esset còdemnata, post-  
modum plurimi ex Scholasticis defendendam susceperunt.  
Videatur omninò B. Dn. D. Chemnitius part. 1. LL. loc. 6.  
cap. 8. sub finem.

§. 38. Similem si non prorsus eundem errorem hodie  
defendunt Pontificii, docentes hominem habere vires liberi  
arbitrii ad bona spiritualia, sed eas quasi laqueis quibus-  
dam per peccatum originis esse implicatas, ut se exerere  
non possint, quando autem gratiã Spiritus S. impedimen-  
tum fuerit remotum, per vires etiã liberi arbitrii insitas ho-  
minem converti. Concilium Tridentinum sessione 6. non-  
nullos de libero arbitrio format canones, & totidem ana-  
themata bruta ejaculatur, sed canones illi ita obscure &  
ambiguè concepti sunt, ut quis illorum sensus esse debeat  
vel hariolãdo difficulter quis assequi possit: disciplina enim  
est illis, qui errorum sibi consciï sunt, ut sententiam suam  
verbis hujusmodi proponant, quibus deinceps sensum,  
quem velint, affingere possint, ne videlicet veritas pateat  
& falsitas agnita aliis exosa reddatur. Andradius tamen,  
qui conciliabulo Tridentino interfuit, citante B. Dn. D.  
Chemnitio, suam & concilii mentem his verbis majori cum  
perspicuitate proponit. *Liberum arbitrium, inquit, sine inspi-  
ratione & auxilio Spiritus non potest sanè efficere spirituales actio-  
nes, sed illud non ideo fit, quasi mens & voluntas, qualis est in homine  
ex prima natiuitate, ante conversionem prorsus non habeat ullam*  
pe-

*Chemn. in  
exam. Conc.  
Trid. part. 1.  
p. mibi 130.*

potentiam, nullas vires aut facultates, quae ad inchoandas & efficiendas spirituales actiones necessariae sunt: sed ideo, quia naturales illae vires & facultates, licet nec deletae nec extinctae, adeo tamen peccatorum laqueis implicatae sint, ut homo non possit se propria virtute extricare. Quam sententiam ut declaret, liberum arbitrium comparat homini ferreis soleis devincto, homini agrote, avicula funiculo alligata, igni ligna comburenti: ex quibus similitudinibus non potest non sequi vires liberi arbitrii non esse amissas, sed saltem per peccatum impeditas, vel Spiritum Sanctum hominis naturales vires, sicubi debiliores sint, confirmare & restaurare: vel denique concursum Dei generalem sufficere ad actiones spirituales. Videt ergo benivolus Lector, positam hanc Andradii explicationem, eam fuisse Patre concilii Tridentini mentem, quam nos initio hujus paragraphi proposuimus.

S. 39. Novimus equidem famosum illum Jesuitam Bellarminum gravem dicam impigisse B. Nostro Chemnitio, eumque de calumnia postulasse, eò quòd in examine Cœnc. Trid. scripserit: *Catholicos (Pontificios) in ea sententia esse, ut liberum arbitrium per gratiam excitatum exerat vires, 6. de grat. quas habebat etiam antequam excitaretur, & per illas suas vires & lib. arb. vocationi divinae consentiat: ita ut gratia preveniens non tribuat vires libero arbitrio: sed quasi sopitas excitet. At non hoc sentiunt Catholicis (inquit Bellarminus) sed agnoscunt quidem, liberum arbitrium in homine etiam antequam eum Gratia divina preveniat, quia liberum arbitrium est res naturalis, quae per peccatum non amittitur: sed tamen non dicunt nec sentiunt, liberum arbitrium habere EX SE POTENTIAM ULLAM saltem PROXIMAM ad actus pietatis, sed eam accipere à Deo per gratiam prevenientem.* Agnoscamus hinc candorem Jesuiticum, qui annon sibi met ipsi in his verbis contradicat judicent alii, qui emunctioris nasi sunt. Consideret quis modò verba Andradii superius adducta & manifestum erit, Bellarminum nullò B. Chemnitii merito in ipsum hinc debacchari. Verba Bellarmini & aliorum primò quidem intuitu satis speciosa videntur, & sine scrupulo acciperentur, si non ab illis, quorum sensus notus est, dicerentur; ve-

E rum

31  
36  
37  
21  
28  
40  
26  
4  
4  
4  
20  
4

Bellarmin. l. 6.  
de grat. &  
lib. arb. cap.  
15. col. 917.  
lit. B.

lit. C.

Col. 918. lit.  
A. B.

rùm si diligentius illa consideramus, apparet, quòd ad fallendum incautum lectorem sint composita. Quin ipse Bellarminus mox hypocritica hujus confessionis videtur esse oblitus: ita enim paulò post: *HOMO ANTE OMNEM GRATIAM liberum habet arbitrium non solum ad opera naturalia & moralia, sed etiam ad opera pietatis & supernaturalia.* Hæc est conclusio ejus prima. Conclusione secundâ: *Habet homo, inquit, ANTE OMNEM GRATIAM potentiam REMOTAM ET IMPERFECTAM ad opera pietatis faciendâ.* Quomodo hoc velit intellectum, paulò post ostendit, dum ad dilemma B. Chemnitii: *Aut habet homo ex se aliquas vires quamvis exiles, aut nullas omninò. Si habet aliquas, ergò potest aliquid sine Deo, contrâ illud Joan. 15. sine me nihil potestis facere. Si nullas, igitur extinctum est liberum arbitrium, neque gratie cooperari potest, ex præcedentibus conclusionibus ita respondet: Habet (homo) potentiam remotam & vires imperfectas, & ideò nihil per se potest, sed si perficiatur ea potentia, & vires addantur, poterit multa præstare.* Et paulò post: *Liberum est arbitrium, inquit, sed ejus libertas (quomodo hæc conveniunt cum iis quæ paulò ante produximus?) EST QUASI LIGATA ET IMPEDITA; solvitur autem & expeditur, cum potentia proxima ad operandum per Dei gratiam prævenientem ei confertur: Simile aliquid experimur in potentia videndi: nam absente specie sensibili habet homo potentiam & libertatem videndi: non enim ea species causa est libertatis aut potentia videndi, tamen potentia remota est & libertas ligata (en acumen viri!) donec acceptâ specie potentia perficiatur & in actum prodire possit.* Eat nunc Bellarminus & seipsum mendacii, vel, si mavis, calumniæ, non autem B. Nostri Chemnitii insimulet. Possemus quidem hîc multò plura testimonia afferre, nisi brevitati esset studendum. Videri interim de iis potest Conf. Catholica B. Dn. D. Gerhardi in hoc ipso loco. Et quamvis Pontificii nonnunquam videantur nobiscum loqui, in re ipsa tamen quàm longissimè à veritate aberrant.

ὁμοια μὴ λαλῶσιν, ἀνόμοια δὲ φρονῶσι.

Quin etiam ipsi Pontificii haud leviter ab invicem dissentunt.





*Disp. Vin. pag. 33.* cum Strigelio Cancellarius in disputatione illâ indicasset, quod Princeps desideraret & postularet, ut clarâ & succinctâ explanatione ostenderet: num tribuat voluntati synergiam ante vel post regenerationem: & Flacius deinceps strenuè ipsum urgeret, ut categoricè vel affirmando vel negando declararet, an voluntati hominis tribueret synergiam ante vel post regenerationem? item, an initium conversionis tribueret soli Deo, exclusò omni adminiculò & synergia naturæ voluntatis, an verò synergiam quandam tribueret voluntati, & quidem an irrenata an verò renata? Strigelius tamen induci non potuit, ut perspicuè sensa animi sui proferret, sed potius in omnes se mutavit formas, ut ne sibi necessitas imponeretur ad propositas hasce quæstiones disertè respondendi. Cum verò Flacius nihilominus instaret, ut aliquod

*Disp. Vinar. pag. 39.*

responsum extorqueret: Cancellarius quoque nomine Principis eum reprehenderet, quòd in respondendo latius evagaretur quàm par esset, ipseque, si jam non esset instructus, spatium daret, ut posterò die responderet: Strigelius cernens nullam elabendi rimulam sibi esse relictam, ad ignorantiam confugit: expressè enim, non possum, inquit, respondere ad ea, que non didici, neque audiri ab aliis, sed quæ hætenus mihi nota sunt ad ea respondi (responderat autem ambiguè, utrumque esse opus Dei, velle & perficere, & tamen suò modò esse nostrum) item: vel propter ignorantiam cupio mihi veniam dari, vel propter imperitiam. Item: dicat aliquis esse pugnantia: Velle est nostrum, & est Dei: consiliet qui volct: ego non possum hac subtilius metiri, sicut Aristophanes fingit, Socrate metiri passus pulicis — bitte umb Gottes Willen man wolle mirs zu gutt halten. Ich sans nichts aufmessen/ ist mirs eine Schande / so sey mirs eine Schande. Ita videlicet Strigelius nullum non movit lapidem, quò necessitatem disertè respondendi à se amoliretur, idque eò fine, ut ne veritati victas manus præbere cogeretur; sed potius sub æquivocis & sophisticis suis responsionibus porro late-

*pag. 38.*

*pag. 40.*

§. 41. Nobis, postquam ea, quæ in disputatione Viniariensi ultro citroque objecta & responsa sunt; diligenter excussi-

17  
excussimus, Strigelii opinio de intellectu & voluntatis proprietate seu modo agendi naturali, salvis tamen aliorum iudiciis, huc tandem redire videtur: *Licet homini post lapsum non tanta supersint vires, ut seipsum ad Deum convertere possit; tamen, quando ipsi per verbum Gratia Dei offertur, convenire intellectui & voluntati cuique suam proprietatem vel modum agendi naturalem; intellectui quidem proprietatem, quâ de Gratia oblata cogitare, eam meditari, ipsi assentiri: & voluntati competere proprietatem, quâ in eandem Gratiam, quamvis languidô quôdam conatu, tendere, illamque amplecti possit, & nisi hac agant intellectus & voluntas, nullam fieri conversionem. Atque in hoc putat differre hominem à trunco & aliis rebus intellectu carentibus, quôd cum Spiritus Sanctus in hominis intellectum & voluntatem agit, intellectus cogitatione, meditatione, assensu; voluntas autem conatu & quôdam desiderio accipiat & apprehendat oblatam gratiam; truncus autem & id genus alia objecta absque ullo à se proficiscente motu tantum patiendi efficiens causa operationem recipiant. Sed hæc de erroribus pro ratione nostri instituti dicta sufficiant.*

#### CAPUT QUARTUM.

*In quo*

Præcipua Adversariorum argumenta adducuntur & examinantur.

§. 42.

**R**eliquum adhuc est, ut, quæ speciem quandam habere videntur, adversariorum argumenta, quâ potest fieri brevitate, expendamus. Quod antequam præstemus, duo utiliter præmitti posse videntur: quorum *primum* concernit adversarios Pontificios; *alterum* verò illorum argumenta. Pontificii siquidem, licet Pelagianorum & Semi-Pelagianorum gravissimos & crassissimos errores verbis ut à se declinent, nulli parcant operæ, iisdem nihilominus ferè utuntur argumentis, quibus illi olim suos errores palliare & defendere conabantur. Quantum verò ad ipsa argumenta, magnô quidem numero illa producuntur, sed pleraque crassam ignorantiam eleachi continent, & vel de homine in sta-

E 3

tū

Bellarmin. l.  
6. de grat &  
lib. arb. cap.  
10.

tu integritatis, vel de homine post regenerationem, vel de rebus civilibus & naturali rationi subjectis, vel de aliis huc minimè spectantibus materiis loquuntur, quibus ut plurimum spectis, nos iis erimus contenti, quæ controversiam hanc aliquantò propiùs attingere visa nobis fuerint.

§. 43. Bellarminus *primum testimonium* sumit ab illis locis, in quibus dicuntur homines in operibus pietatis operarii, edificatores, plantatores, rigatores, cooperatores & coadjutores Dei. Nam, inquit, si homines propriè nihil agerent per liberum arbitrium, sed tantùm ducerentur & moverentur, ut mera instrumenta, non deberent appellari cooperatores Dei; sed ligones, rastri, secures & alia id genus. Producit autem hæc loca, Matth. XX. 8. I. Cor. III. 6, 8, 9. Rom. IIX. 28. Postmodum responsiones Catvini adducit, & ad eas operosè respondet. Verùm enim verò Bellarminum magnò conatu hic magnas nugas agere manifestissimum est. Loca siquidem adducta loquuntur, quod è contextu clarum evadit, de hominibus, in quibus jam Spiritus Sanctus tanquam in proprio suo templo habitat, quos Spiritui Sancto cooperari nemo nostrùm negat, cùm quæstio sit de homine ante conversionem, an is in ipso conversionis actu polleat viribus naturalibus liberi arbitrii. Quin si vel maxime hæc loca de homine convertendo agerent, Bellarminus tamen non probaret, quod probandum ipsi incumbit: loca enim adducta tantùm asserunt, nos Spiritui Sancto cooperari, quod est extra controversiam de conversionis progressu; sed unde sint illæ vires, an à natura, an verò ex gratiâ Spiritus Sancti, dicta citata non evincunt; hoc ipsum verò, nos viribus naturalibus liberi arbitrii Spiritui Sancto in conversione nostra cooperari, Bellarmino ex scriptura probandum erat, sed hoc ipse tum præstabit, quando

*cum canibus timidi venient ad pocula damsæ.*

Scripturæ enim dicta in contrarium jam supra capite 2. sunt allata. Hæc responsio, quanquam multa alia peccata nobis in suo argumento Bellarminus ostendat, nunc sufficere poterit.

§. 44. Al-

S. 44. *Alterum testimonium Bellarminus sumit ex illis locis, que imperant aut suadent hominibus opera pietatis & ipsam etiam conversionem ad Deum, de qua maxime litigant Adversarii. Stultum enim esset, imperare aut suadere ejusmodi opera ei, qui non haberet arbitrii libertatem. Producit autem sequentia loca Zach. I. 3. Joël. II. 12. 13. Jerem. III. 1. Ezech. XLIX. 31. Jes. I. 16. Job. VI. 27. 28. 29. Col. III. 9. Phil. II. 12. Videtur autem Bellarminus ita argumentari velle: Si homo non pollet libero arbitrio ad opera pietatis & ipsam etiam conversionem ad Deum, frustra erunt omnes ad opera pietatis & conversionem incitationes. Consequens est absurdum E. & Antecedens. Consequentiam probat, quia stultum esset suadere & imperare ejusmodi opera ei, qui non esset liberi arbitrii. Verum nos respondemus negando consequentiam. Non enim propterea quod homo destituitur viribus naturalibus suasionibus & præceptis Dei obtemperandi, suasiones & monita erunt frustra, neque etiam stultum, suadere ejusmodi opera ei, qui EX SE non est liberi arbitrii, hoc est, qui quantum ad hoc liberi arbitrii viribus spoliatus est, sed sufficit, si per hujusmodi suasiones & incitationes vires operandi homini convertendo conferantur. Cum itaque hujusmodi incitationes, quæ in scriptura leguntur, sint efficax organon, quò Spiritus Sanctus collapsas in homine liberi arbitrii vires restaurat, ut deinde homo PER VIRES COLLATAS Spiritui Sancto obedire, & præceptis hisce satisfacere possit, ecquis ejusmodi admonitiones frustraneas & stultas judicabit ex eo, quod homo viribus naturalibus Spiritui Sancto obtemperandi destituatur? Marc. V. 41. Marc. V. 41. Christus ad demortuam Archisynagogi puellam ait: *Puella surge.* Joh. XI. 43. *Lazare, inquit Christus, veni foras.* Marc. VII. 34. *ad mutum & surdum idem inquit: Epphata.* Nemo autem hunc in modum colliget: In his subjectis nulla fuerunt vires naturales ad vitam vel ad auditum & loquelam. Ergo frustra & stultè Christus præcepit, ut mortui in vitam redirent, mutus verò loqueretur & surdus audiret. Nemo, inquam, ita, nisi fungum pro cerebro gestet, argumetabi-*

31  
31  
37  
21  
28  
40  
20  
4  
4  
4  
4  
20

tabitur. Equè autem, imò magis ἀπόστατον est argumentum Bellarmini superius adductum, cum in hominis convertendi potestate sit, Spiritui Sancto conversionem in ipso operaturo resistere, Huàque resistentià impedire, quò minùs convertatur; in Lazari autem & puellæ demortuæ potestate non fuerit, Christo in vitam illos revocanti resistere. Itaque quod Spiritus Sanctus à nobis requirit, id non nisi ipsius gratià nos efficere posse agnoscendum est, vi dictorum Sacra Scripturæ Jerem. XXXI. 18. *Converte me Domine & convertar, ubi convertisti me, egi pœnitentiam.* II. Tim. II. 25. *Si forte Deus det illis pœnitentiam.* Joh. VI. 29. *Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille.* Hic verò jam porrò excipit

*Jer. XXXI. 18.*  
*II. Tim. II. 25*  
*Joh. VI. 29.*  
*Bellarmin. de arb. lib. 6. c. 10. col. 902.*  
*lit. A. B.*

*Bellarminus: Quando scriptura dicit: Deus operatur velle & gnat. & lib. perscicere. Et: Deus operatur omnia in omnibus. Et: dabo vobis cor novum & Spiritum novum. Et cum nos Deo dicimus: Converte nos Deus salutaris noster. Adversarii contendunt, ejusmodi testimonii significari, Deum verè & propriè agere & operari nostras actiones bonas. Cur igitur, quando Scriptura dicit: Operamini vestram salutem — non patiantur, ut eòdem modò ista eadem vocabula intelligantur, & propriè dicamur operari nostras bonas actiones? ESTNE HOC VERBUM DEI SE QUI, AN ILLUD PRO ARBITRIO AD PROPRIAS HÆRESÉS DETORQUERE? Hæc ille. Sed frustra conqueritur, frustra tumultuatur Bellarminus: facilè enim patimur, ut nos verè & propriè dicamur operari nostras bonas actiones; sed illud non patimur, quòd nos NOSTRIS NATURALIBUS VIRIBUS verè & propriè dicamur operari nostras actiones bonas, quod Bellarminus hætenus non probat, & cur hoc non patiamur, causa longè gravissima subest: scriptura enim non tantùm opus conversionis Deo tribuit, quod agnoscit Bellarminus, sed etiam NOSTRIS VIRIBUS opus conversionis prorsus derogat, ceu supra cap. II. ex scripturæ dictis satis perspicuis est comprobatum. Itaque nos verbum Dei omninò sequimur, neque id pro arbitrio detorqueamus, quod fide Lojoliticà nobis Bellarminus imponit.*

*Bellarminus loc. cit.*

*S. 45. Tertium testimonium sumis Bellarminus ex illis locis*

locis, qua docent, nos à Deo juvari in operibus pietatis. Non enim, inquit, propriè juvari dicendus est, qui nihil agit, sed qui laborat in agendo. Ps. XXVII. 9 Ps. LIX. 2. Rom. IIX. 26. I. Cor. XV. 10. Respondemus: hoc argumentum nobis non adversatur: præterquam enim, quòd dicta è Psalmis allata non tam loquuntur de adiutorio gratiæ in operibus pietatis, quàm de liberatione ex variis periculis & angustiis, dicta illa omnia quoque agunt de renatis, qui gratiã Spiritus sancti ducuntur, & de quibus nulla est nobis controversia. Itaque Bellarminus denuo committit puerilem ignorantiam Elenchi.

S. 46. *Quartum testimonium sumit Bellarminus ex iis locis, qua docent, hominem à Deo vocatum posse non venire. Nam, inquit, cum per gratiam Dei possit venire, ut adversarii concedunt, si possit etiam gratia resistere & non venire, sine dubio liberi arbitrii esse convincitur. Prov. XI. 29. Matth. XXIII. 36. Joan. VI. 67. Act. VII. 51. Apocal. III. 30.* Respondemus negando consequentiam: non enim sequitur, homo per gratiam Dei potest venire, propriis viribus autem potest resistere, Ergo est liberi arbitrii: hoc est, Ergo habet naturales liberi arbitrii vires in actionibus spiritualibus. Hoc ipso enim, quòd homo saltim per gratiam Dei potest assentiri, licet propriis viribus possit repugnare, liberi arbitrii viribus hominem ante conversionem destitui convincitur. Unde hoc argumentum contra Bellarminum ita invertimus:

Quicumque propriis viribus potest repugnare, assentiri non potest, is viribus liberi arbitrii destituitur.

Homo nondum renatus in conversione propriis viribus potest repugnare, assentiri non potest.

Ergo homo nondum renatus in ipsa conversione viribus liberi arbitrii destituitur.

Quòd si fortè Bellarminus vocabulò liberi arbitrii in alio sensu utatur, quàm à nobis factum est, argumentum ejus nobis non contradicet: hòc enim sensu, ut jam sæpius indicatum est, semper illò terminò utatur oportet, quisquis contra nos aliquid obtinere velit.

S. 47. Pergit Bellarminus errorem suum palliare ad- Bellar. loc. cit. cap. II.

F

31  
32  
37  
21  
9  
28  
40  
26  
4  
4  
49  
20

*Bellarmin. l. 2. de concill. autor. cap. 12. col. III. lit. B. B. Luth. art. Smalc. part. 2. art. 2. de Missa p. 308. Bellarm. lib. 6. de gr. & lib. arb. c. 12.*

ductis in medium testimoniis Doctorum veteris Ecclesie. Licet verò ad singula illa responsio non foret difficilis, erimus tamen in præsens contenti, ex ipso Bellarmino imbecillitatem hujus argumenti (quod unum argumentum prudentibus hominibus satisfacere debuisse, falsò sibi persuadet) ostendere: ita enim ille: *Scripta sacra Patrum non sunt regula, NEC HABENT AUTORITATEM OBLIGANDI.* Maneat itaque, quod alicubi scripsit Megalander noster B. Lutherus: *ex Patrum verbis & factis non sunt extruendi articuli fidei: — Regulam autem aliam habemus, ut videlicet verbum Dei condat articulos fidei, & præterea nemo, ne angelus quidem.* Sed Bellarminus hisce nondum contentus, ulterius quatuor rationes pro confirmanda sua sententia urget; sed illæ sunt Bellarminianæ & parùm roboris continent: quin hòc ipsò nomine indignæ nobis ulteriori responsione videntur, quòd à Pelagio orthodoxis dudum objectæ, ab ipsis verò solidè fuerint confutata: quid quòd in articulis fidei rationibus ab humano ingenio confectis parùm vel nihil tribuendum sit, si solidis è scriptura petitis argumentis destituamur.

*Becan. Theolog. Schol. part. 2. tom. 1. tract. 1. c. 2. qu. 9. n. 8.*

§. 48. Ipse quoque Becanus pro adstruenda Pontificiorum sententia aliquot scripturæ testimonia urget, quorum primum cum præ reliquis eminere videatur paucis confiderabimus. Est autem illud petitum ex Gen. IV. 7. ubi dixit Dominus ad Cain: *Nonne si bene egeris, recipies; sin autem male, statim in foribus peccatum tuum aderit? sed sub te erit appetitus ejus (peccati scilicet) & tu dominaberis illius (appetitus scilicet, quò ad peccatum propendes, & alliseris)* Ita hoc argumentum proponit Becanus.

§. 49. Atenimverò Bellarminus lib. V. de Grat. & lib. arb. c. XXII. eundem hunc locum adducit pro probando libero arbitrio in moralibus. Præsupponit igitur ille, quæ hòc locò dicuntur, moralia tantùm concernere. In hisce autem irrogenitū etiam post lapsum aliquod habere liberum arbitrium nemo nostrum negat. Eat itaque Becanus, & cum socio suo Bellarmino prius transigat, quàm locum hunc nobis in præsentia controversia opponat. Esto autem, de spiritua-

7

tualibus & supernaturalibus hinc sermonem esse, quod præ-  
 supponit Becanus, tamē in promptu est, quod respondeatur.  
 Nam quod priora loci hujus verba attinet, ea in Hebræo  
 textu ita sonant: הֲלֵיתָ אֶת־תּוֹטִיב שׂוֹמֵר וְאִם לֹא  
 : רַבֵּץ לִפְתּוֹחַ חַטָּאת רַבֵּץ quæ sic verti solent: *nonne si benè fece-*  
*ris, elevare (elevatio, venia erit) & si non, præ foribus est peccatum*  
*excubans:* quorum verborū sensum hunc amplectuntur Inter-  
 pretes: *Si benè egeris, & ex vera fide, quemadmodū frater tuus*  
*Abel, obtuleris sacrificia, elevatio vel acceptio tibi erit, æquē*  
*mihī acceptus, charus & gratus eris atq; frater tuus Abel: si*  
*verò non benè feceris, sed carni tuæ in fovenda adversus fra-*  
*trem tuum ira frena laxaveris, peccatum præ foribus est excu-*  
*bans, & aliquamdiu instar canis præ foribus jacentis*  
*silet, sed quando conscientia sensu iræ divinæ evigi-*  
*labit, intolerabiles latratus & angores excitabit. Con-*  
*firmat hanc explicationem Chaldaus Paraphrastes,*  
 qui ita transtulit. הֲלֵיתָ אֶת־תּוֹטִיב עוֹבֵדךָ לְיָ  
 וְאִם לֹא תוֹטִיב עוֹבֵדךָ לְיָ חַטָּאת נִשְׂרָר  
 דַּעְתִּיד לְאַתְפָּרְעֵנָה מִן אֶת־תּוֹב וְאִם תַּתּוֹב  
 : יִשְׁתַּבַּח לְךָ Numquid si emendaveris opus tuum condona-  
 bitur tibi, & si non emendaveris opus tuum, in diem judicii pec-  
 catum tuum conservatur, quò futurum est ad ulciscendum (ut  
 pœna sumatur) de te, si non resipisces: & si resipisces, condonabi-  
 tur tibi. Cœterum quid præsidii in hoc dicto jam invenit  
 Becanus? planè nihil: conditio siquidem illa, si benè  
 egeris: non indicat, quid Cain propriis & naturalibus  
 viribus possit præstare, sed quid ab ipso requiratur, si vi-  
 ctima ejus debeat esse accepta. Neque etiam est, ut  
 nobis metuamus ab interrogatione Bellarmini, quan-  
 do l. c. inquit: *Cur non dicimus homini, si solem stare,*  
*feceris, sicut dicimus, si benè egeris, habebis hoc aut illud? nisi*  
*quia non ignoramus, non esse in potestate hominis, ut solem stare*  
*faciat, esse autem, ut benè agat, si velit, vel malè, si nolit? quòd*  
*enim non dicitur homini, si solem stare feceris, habebis hoc aut il-*  
*lud, sed si benè egeris, non exinde est, quòd in hominis natu-*

31  
32  
37  
21  
9  
28  
40  
26  
4  
4  
49  
20  
41



salibus viribus positum sit, sive bene sive male agere velit, sed quod bene agere possit viribus, quas Spiritus sanctus per verbum divinitus patefactum confert; solem vero stare facere nequeat viribus a Spiritu sancto saltim ordinariè collatis. Quod si denique a conditione velimus argumentari ad liberum arbitrium, sequeretur, totam hominis penitentiam in propriis sitam esse viribus, qui foret apertus Pelagianismus.

§. 50. Quantum ad posteriora loci adducti verba attinet: *Sub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis ei.* Rabbini, Chrysostomus, Calvinus & aliqui ex Nostratibus in ea sunt sententia, sermonem hic esse, non de peccato, sed de fratre Abele, ut sensus sit: Tibi, ut primogenito, jam competit dominium in fratrem, appetitus seu voluntas ejus sub te erit & tu dominaberis illi. Et probant hanc suam interpretationem ex eo, quia pronomina suffixa in כו & in וקוהו generis masculini sunt, & proinde non commodè possint referri ad nomen præcedens אנהו, quod est generis feminini. Quæ explicatio si vera sit, frustra ad hunc

*B. Glasz. phi. loc. sacr. lib. 3. tract. 2. de pron. can. 16.* locum provocant Adversarii. Sed tamen, quia, notante B. Glassio, non desunt exempla, ubi hujusmodi constructio occurrat, quâ nomen generis feminini construatur cum adjectivo vel suffixo generis masculini, alii respondent, sermonem hic quidem esse de peccato, & verba hunc habere sensum: *sub te erit appetitus ejus*, nempe peccati, & *tu dominaberis ei*, ut ita Deus præcipiat Caino, ne peccato frenum laxet, sed potius ei imperet: attamen propterea Becanum non obtinere id, quod intendit: negant enim hanc consequentiam: Deus jubet Cainum, ut peccato imperet ejusque concupiscentiis resistat, Er. Cain id propriis naturalibus viribus potuit præstare. Et sanè militat hic etiam responsio, quæ paragrapho superiori fuit proposita: non enim indicativa sed præceptiva est hæc oratio, quæ commôstrat, quid sit faciendum; unde non licet colligere, fieri illud, quod præcipitur, viribus naturalibus liberi arbitrii posse; neque tamen propterea Deus absolute impossibilia jubet: quod e-

nim

nam natura est impossibile, per gratia collata redditur possibile. Verum hic excipit Bellarminus, & excipere etiam posset Becan<sup>o</sup>: *Deum nec promittere nec jubere, sed significare, peccatum esse in potestate peccantis, & proinde monere Cainum, ut cogitet, in suo arbitrio esse, cupiditati perversa assentiri vel non assentiri, & ideo det operam, ut non vincatur, sed vincat, nisi graviter puniri velit.* Sed hæc gratis à Bellarmino dicuntur: Futurum enim illud **הושיע**, quod hic occurrit, aut retinet significationem futuri; aut recipit significationem præteriti; aut habet significationem præsentis; aut interpretandum illud per significationem Imperativi. Non potest retinere significationem futuri, quia aliàs Deus prædixisset falsum: non enim superior evasit Cainus, sed potius à peccato victus succubuit: neque recipit significationem præteriti, ut per se liquet, & ex scopo dicentis constat: neque significatio præsentis locum invenit, non enim peccatum à Caino vincebatur, sed potius vincebat. Ergo necesse est concedamus, Futurum illud hic habere vim imperandi, & Caino hæc per modum præcepti proponi. Neque insolens est Hebræis, ut per enallagen Futurum pro imperativo adhibeant, quod vel ex solo capite XX. Exodi patet, ubi complura hujusmodi exempla apparent. Conferatur etiam B. Dn. Glassius Philol. Sacr. l. 3. tract. 3. de verbo, can. 49.

*Bellarmin. l. 5.  
de gr. & lib.  
arb. cap. 221*

§. 51. Unicum adhuc argumentum considerabimus, quod Victorinus Strigelius, Synergistarum Antesignanus, contra Flacium Illyricum **ἀδὲ καὶ πῶς** urget; est autem illud tale: *Omnia gubernatio aut fit persuasione aut coactione, nec potest dari medium inter hæc duo extrema, sicut nec inter naturale agens & agens liberum. Sed voluntas non potest cogi: Ergo voluntas persuadendo, id est, ostensione alicujus boni vel mali flectitur ad obediendum vel obtemperandum evangelio, non coacta, sed aliquo modo volens.* Majorē confirmat & declarat exemplō à politica gubernatione desumptō: Magistratus enim regit subditos aut persuadendo aut cogendo. Ita Strigelius. Antequam verò ad hoc argumentum respondeamus, repetimus breviter ex cap. 1. §. 9. actus voluntatis esse vel simplicis complacentiæ,

*Disp. Vind.  
riens. ses. 4.  
pag. 78.*

31

36

37

21

28

40

26

4

4

49

20

4

vel efficaces : & deinde ex §. 15. ejusdem capituli, bona spiri-  
 ritualia posse considerari vel confuse vel distinctè. His præ-  
 missis respondemus ad argumentum negando Majorem:  
 potest enim, ubi de actibus efficacibus circa objecta spiri-  
 tualia distinctè cognita sermo est, addi tertium, nempe ac-  
 tualis & efficax actio & motio Spiritus Sancti, quæ plus  
 involvit, quàm nudâ persuasionem, videlicet efficacè inter-  
 nam motionem voluntatis, quæ à Spiritu Sancto proficisci-  
 tur, & voluntati novas confert vires, per quas possit con-  
 verti, cùm aliàs suasioni merè morali nullatenus assentiri  
 posset. Declarabimus hanc rem aliquantò intricatiorem  
 exemplò ex rebus civilibus petito. Sit aliquis, qui unò aut  
 pluribus vitiis nobilitatus peccandi habitum induerit. Pot-  
 est fanè huic bonitas alicujus virtutis moralis adeo clarè  
 ob oculos poni, & efficacibus argumentis ita persuaderi,  
 ut rationem boni in particulari etiam & distinctè cogno-  
 scat, & propterea aliquâ delectatione & complacentiâ vir-  
 tutis illius teneatur: neque tamen circa eandem virtutem  
 actum efficacem statim habere potest. Postquam enim ha-  
 bitum vitii quis contraxit, virtus in ejus potestate ampliùs  
 non est, cùm voluntas à vitioso habitu ad malû adeò effica-  
 citer inclinetur, ut ad bonum assurgere & efficaciter illud  
 velle non valeat. Cùm igitur, teste experienciâ, suasio mor-  
 talis, in emendatione eorum, qui habitum vitiosum semel  
 contraxerunt, in rebus etiam civilibus, in quibus tamen a-  
 liqua adhuc libertas supererat, non sufficit, quantò minùs  
 illa sufficiens judicanda est in rebus spiritualibus, ubi om-  
 nnis prorsus libertas est deperdita. Neque exemplum, quò  
 Strigelius illam Majorem declarat veriùs, quàm confirmat,  
 ullius momenti est: quòd enim in gubernatione politica  
 inter suasionem & coactionem nullum datur medium, id ex  
 eo provenit, quia magistratus nudus homo est, cui in vo-  
 luntatem hominis immediata actio non competit: unde  
 ad bonum neminem adducere potest, nisi boni illius osten-  
 sione sive suadendo, & pœnæ irrogatione sive cogendo. Spi-  
 ritus Sanctus autem tanquam verus Deus immediatè pot-  
 est

est agere in hominis voluntatem, atque sic modò efficaci-  
 ciori quàm merâ suasionem morali fieri solet. Dicis: Si Spi-  
 ritus Sanctus immediatâ actione agit in voluntatem, ut a-  
 ctio illa plus involvat, quàm meram suasionem, sequitur,  
 quòd voluntas à Spiritu Sancto ad credendum determine-  
 tur. Consequens est falsum; Ergo & Antecedens. Respon-  
 demus negando consequentiam: hoc saltim sequitur, quòd  
 Spiritus Sanctus immediatâ illâ actione novas vires volun-  
 tati conferat, per quas voluntas semetipsam liberè deter-  
 minat. Produco in hanc sententiam verba viri Maximè  
 Reverendi, Amplissimi atque Excellentissimi Dn. Joachimi  
 Hildebrandi SS. Theol. D. & Superint. Gener. per Ducatum  
 Lunæburgensem: Domini Præceptoris, Patroni & Promo-  
 toris, mei filiali obsequiò prosequendi, quibus, ceu pre-  
 ciosâ quâdam gemmâ hanc nostram disputationē obigna-  
 bimus. Verba ipsa hæc sunt: *Non dicendum videtur, quòd voluntas (cujus circèov munus est velle) à gratia determinetur, cum aliàs indifferentia in agendo omnino perimi videatur: quicquid enim aliunde determinatur, ita ut hoc, quod agit, non possit non agere, id liberum dici non potest. At homo liberè convertitur, ita ut potuerit etiam non converti: Proinde quemadmodum in generali concursu Dei cum causis secundis determinatio fit à causa secunda: sic in speciali gratia concursu homo qui convertitur Gratiam, non Gratia hominem determinat. Sed hoc peculiare est, quòd cum generalem illum concursum homo viribus naturâ insitis; specialem hunc concursum homo viribus non connatis (quas in conversione nullas admittimus) verùm AB IPSA GRATIA COLLATIS determinet. Voluntas igitur ad id ut VELIT actu converti SEMET IPSAM; at non EX SEIPSA LIBERRIME determinat, quòd ipsò libertas arbitrii salvatur, sed nihil virium voluntati conceditur. Hæc jam sit meta nostri laboris. De cætero ô dulcissime Jesu, si quid in hisce thesibus de Tuo diximus, agnoscas illud & Tu & Tui: si quid de nostro fortè adjecimus, ignoscas & Tu & Tui.*

Eximio

31  
 32  
 37  
 2  
 9  
 28  
 40  
 26  
 4  
 4  
 4  
 20



*Eximio atq; Præstantissimo*  
DN. ANDRÆ REINBECKIO,

SS. Theol. Cult. indefesso

*Cathedram Theologicam conscendenti*

FELICITER!

Dum modò suggestum modò nostram ornare Cathedram;  
REINBECKI, tentas, præmia pulcra feres.

*boni ominis causâ LMQ. scribebam*

Joh. Ernestus Gerhardus, SS. Th. D. & P. P.

Purus doctrinæ rivus fluit usque per istud  
*Reinbecki, scriptum, quod tua mens peperit.*

Gratulor, atque tuis studiis felicia quæque  
Comprecor. Exaudi has, Tu Deus alme, preces!

*Eximio atq; doctissimo Dn. Autori & Respon-*  
*denti ita LMQ. gratulatur*

P R Æ S E S.

POst benè Pieriis instructum pectus ab undis,

Totus ut in sacris sese Reinbekius abdat,

Non vulgare docet specimèn, quo pondera mentis  
Humanæ solidè ac sensu rimatur acuto.

*Eruditiss. Dn. Resp. gratulatur*

Joh. Frischmuth/ P. P.

Rivulus è purò promanans fonte nitenti

Undarum fluxu commoda multa parit.

REINBECKI. Purus tibi fons est litera Sacra,

Ex quâ de arbitrio dogmata docta fluunt.

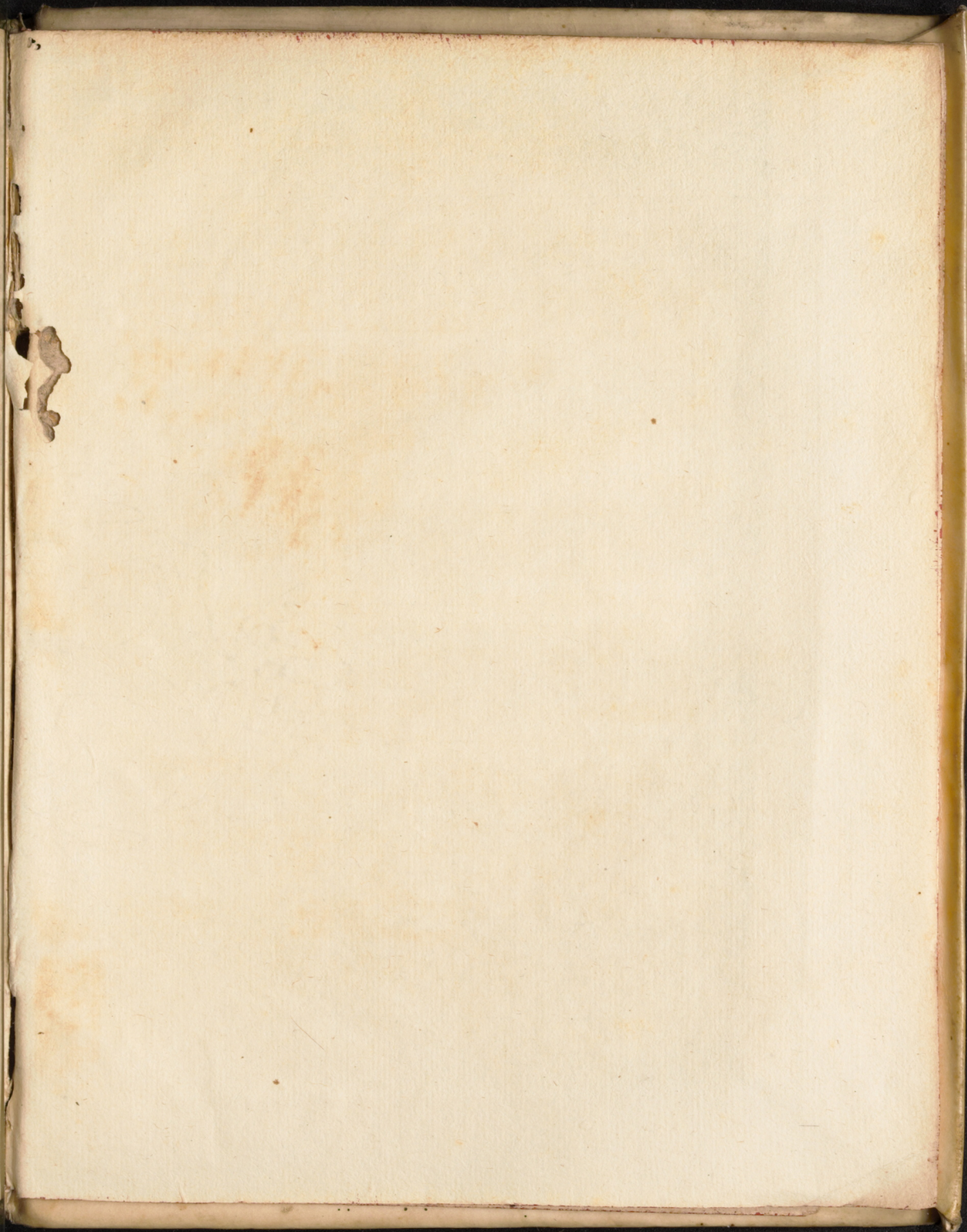
Arbiter omnipotens rerum, fons ipse salutis,

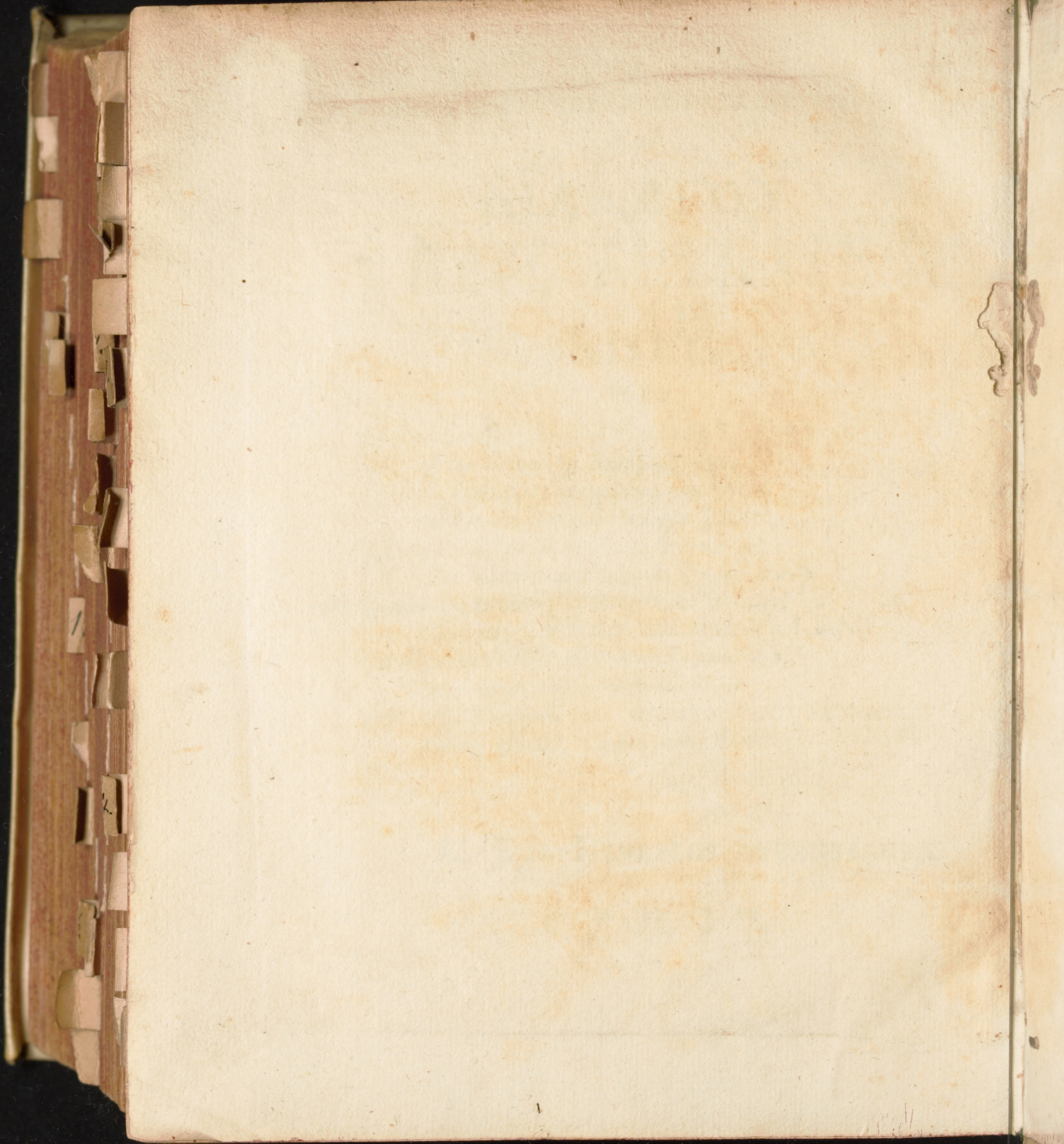
Faxit ut hoc scriptum commoda mille creet!

*Paucula hac in honorem Præximii atq; Præstantis-*  
*simi Dn. Autoris, popularis atq; amici sui quoti-*  
*diana consuetudine & singulari familiaritate*  
*conjunctissimi, adjicere debuit, voluit*

Joachimus Meinitze/ Lunaburgensis.

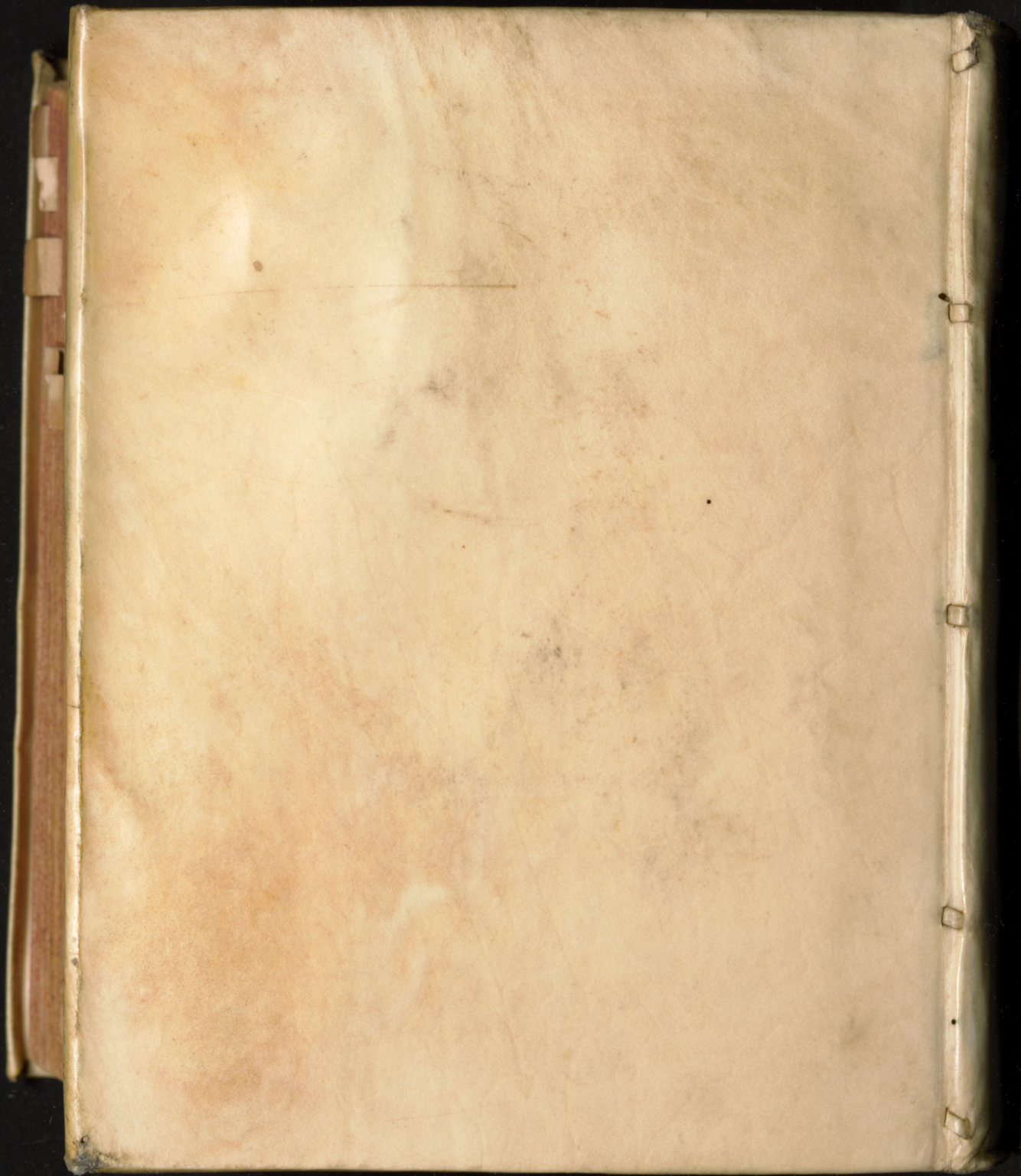
F I N I S.











II.

era ungue adamantino descripta est: altera ve-  
 us arte phrygiomica paratis. Horum delebi-  
 invicto & aeterno roborē constat. Calculum  
 silicem Davidi tribuit, hostibus picturam tex-  
 ligat Davidis gloriam quidem suam nullo un-  
 befactandam: At verò inimicorum memoriam,  
 ut opere exagitetur, citò obliterandam esse, pro-  
 æque prodit *Claudius Rangolius Cresperens.* Vales.  
 em spectes) huc ineptè referuntur verba Cl.  
 ima: *Fundâ projicere animam inimicorum Davidis*  
*aptim eam abicit & violenter ipsis eripit, sicut*  
*longè abicitur, absque ulteriori ejus curâ, Me-*  
*nti, armis nimirum Davidis desumpta, qua Abigail*  
*Contra ligare secum animam Davidis in Fasciculo*  
*tr: Cum eam paternè curat, contra mortem ab ho-*  
*custodit, & omnimodè securam præstat, ut avelli ei a-*  
 r. Sed satis de his: sequitur

Cl. Rang-  
 Cōment.  
 in h. l.  
 \* Rhetor.  
 sacr.  
 Tract. l. c. 7  
 p. m. 134.

Membrum Secundum.

m ad aliorum hujus Textus paraphrasin, no-  
 te sententiam descendentes perpendimus, ani-  
 s considerandi atque explorandi nonnullorum  
 rundemque præcipuorum, partim Scripturæ S.  
 partim ipsi discrepantem, fabulasque sapientem

CHAK ABARBANEL, qui in Commentarii  
 em, aliàs rarissimum, ab Excell. Dom. Doct. *Bux-*  
 On. *Ioh. Bened. Carpozio* Lips. Amico meo dile-  
 M. DC. LVIII. M. Octob. mutuò habui) glo-  
 filius è radice *Isai Bethlehemitæ*, è familiâ *Domus*  
 & *Imperatoris populi Israël* oriundus, sequentia an-  
 Abigail ait, quod *JEHOVA* Davidi sit constitu-  
 ביה *Domum firmam, veram.* Ubi *R. Abarba-*  
 s, quid per domum firmam intelligat, nempe  
 m, qf. dixerit Abigail: *Benedicturum Dominum*

R. Iizchaëk  
 Abarbanel  
 Cōment.  
 in Prophet.  
 Piores vi-  
 del. Libb.  
 Iof. Iudic.  
 I. & II. Sam  
 nec non I.  
 & II. Reg.  
 Edit. Con-  
 stantinop.  
 in fol.

בעולם in hoc seculo, & בעולם הבא in altero.

B 2

